

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Deo Et Dei Cvltv

Chamier, Daniel

Frankfurt, 1627

Liber decimusoctavus, De cultu

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-914](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-914)

reges multa quotidie noua tributa imponunt suis populis, ne hiscente quidem Pontifice. Præterea, non tantum non prohibet, sed etiam permittit: testibus Matthæo Paris, & Westmonasteriensi. Itaque non prohibet absolute, ne imponantur tributa: sed tantum se inconsulto. Denique, ipse Papa suos subditos quotidie grauat nouis exactiõibus. Et regibus in suis regnis quoties permittit decimas? quoties cruciatis? & similia. Dum tamen ad ipsum pars aliqua rediret: ut vere vtrunque mercatores agnoscas.

IX. Non permittit vendere spiritualia. Primo id fit, non ut vendantur spiritualia: sed ut ne quisquam vendat, præter se. Deinde etiam aliquando permittit, ut nostro seculo regibus Galliarum, & Hispaniarum sapius concessum non decimas tantum ab Ecclesiasticis sumere: sed etiam ad certam summam distrahere fundos.

X. Non permittit vxores repudiare, aliasque inducere. Falsum: prohibet enim lege vniuersali: ut specialiter postea dispense. Sic Alexander Luterus permittit etiam tertium maritum. Et quum Henricus Rex Anglorum suam vxorem ut repudiaret, à Papa bullam postulasset, ille hærens inter facrum & saxum, ut loquuntur, quum & Carolum Imperatorem metueret: & non auderet Henrico denegare, rem in longum tempus differebat, tandem victus importunitate, Cardinali Polo bullam tradidit, mandans ut pro rerum, temporumque necessitate, vteretur. Hoc rex, quum rescisset, putauit sufficere, quod esset scripta bulla: itaque nodum, quem non poterat soluere, sci-

dit. Et quid eum in hoc negotio speremus non facturum, qui Regi Hispaniarum concessit forores germanas sibi copulare?

XI. Sed reges omnium postremi ad fidem Christi venere. Quasi nos de fide Christi loquamur: & non de perfidia Antichristi Imperatores Romanam vexarunt, Sane, inquam, Christianam, Romam Ethnicam. Quid hoc ad Papam? Imo, inquit, etiam Constantinus, Iulianus, Valens, Anastasius. Imo Romanam non magis quam reliquas. Imo reliquas magis quam Romanam. Et tamen nondum Roma Antichristi reuelati sedes. Nec vero Romanam sedem Theodoricus afflixit: sed Romanum Imperium, in cuius ditione tum erat Roma. Et in Romæ ruina, passus est Papa: sed per accidens. Alioquin Theodorico contra Papam nullum propriè bellum erat. Longobardos Reges multo magis afflixit Papa: quam hunc illi: suscitatis Francis, in eorum ruinam. Nam quod de Germanicis Imperatoribus dixit, certum est indicium Antichristianæ tyrannidis, ut docuimus præcedente libro: quum non illi in Papæ ruinam armarent se: sed contra Papam in eos classicum canerent, ut omnibus modis pessundarent id, quodcumque reliqui erat Imperatoris potestatis: quod etsi longe minus esset, quam olim, tamen multa adhuc vindicabat sibi in Italia: etiam in vrbe Roma: Papa autem sibi tantum dem eripi credebat. Itaque non quieuit, donec votorum compos factus est: ut plene Antichristianismum exerceret.

FINIS LIBRI DECIMI SEPTIMI.

LIBER DECIMVS OCTAVVS.
DE CVLTV.

Caput Primum.

DE CVLTV.

ABSOLVTE sunt controuersia pertinentes ad Trinitatem, & Incarnationem. Sequuntur, quæ ad Dei Cultum. Sic enim polliciti sumus. Et quidem Cultum, generaliter appellare consuetudo est omnem honorem ab inferiori persona debitum, præstitum ve superiori. *τις ἰσὺς ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἡγῶναι καὶ τὴν ἀέλιαν ἡγιμῆντιος*, inquit Clemens Stromateon 7. *Honorabile existimatur quicquid est præstantius, & pro dignitate honorandum.* Sunt eius tres, siue actus siue gradus. Primus ad intellectum pertinet, quum concipitur animo cuiuspiam præcellentia, siue dignitas maior.

Secundus ad voluntatem, quam ei cuius dignitatem animo concepimus, inclinamus, & subiicimus, comparantes nos iamque componentes ad testandam rebus ipsis obseruantiam. Tertius exterior, quum per actiones quasdam corporis quempiam colimus. Horum graduum, primus consistere potest absque reliquis. Sic enim vel Diaboli intelligunt Dei infinitam maiestatem, cui tamen honorem non deferunt. Secundus absque primo esse non potest: sed absque eo Cultus non consistit: itaque hic gradus & essentialis est, & maxime proprius cultui. Nam eo ipso, quod cuiuspiam voluntas subiicitur, & colitur: nec colitur, nisi id fiat. Tertius autem adeo non est aut essentialis, aut proprius cultui: ut & absque eo cultus esse possit: & possit ipse non tantum sine cultu, quomodo dictum, *Labis me adorant, cor autem eorum procul est à me*: sed etiam cum irrisione, ut quum illi genuflectentes, Christum alapis cædebant. Atque hæc non sunt controuersia: nam & Bellarminus sic docet: & Gregorius de Valentia. Sed & Cotonus.

II. Iam vero præcellentia, siue dignitas gemina est, in creata & creata. Illa, qua Deus ipse præcellit omnia, quæcumque sunt, quæcumque cogitari possunt: estque vna & simplicissima, nec potest diuidi aut distingui in gradus speciales. Itaque, cum Deus distinguatur in tres personas, tamè honor personis debitus non distinguitur: sed æquali honore, Pater colitur, & Filius, & Spiritus sanctus: nam *τὸ ἴδιον ἐστὶν τὸ ἐμὸν ἐστὶν* consequens est.

III. Dignitas creata ea est, quæ in Creaturis consideratur, comparatis inter se, non autem cum Deo. Nam Deo quidè omnes sunt inferiores: & quidem ita ut nulla sit *ὁμοιομετρία*, sed tantum *ἀνάλογια*, ut loquuntur in scholis: hoc est, ut dignitas cuiuscunque creaturæ, neque numero, neque genere eadem sit cum Dei dignitate. Nam finitum nullum sub eandem definitionem cadere potest cum infinito. Sed si duntaxat per similitudinem quandam quasi affinis. Inter sese igitur creaturæ comparatæ, aliæ sunt aliis digniores: idque vel per naturam, vel per gratiam. Per naturam, Angeli hominibus. Per gratiam, ij qui cum per naturam æquales essent, tamen aliquid præter illam acceperunt, quo cæteris præferuntur: ut in politia, magistratus præferuntur populo: ut in Ecclesia, fideles infidelibus: in cælis etiam Angeli beati, Angelis Apostatis.

IV. Tum autem creata dignitatis gradus esse varios nihil prohibet. In politia magistratuum alij aliis superiores sunt, Petrus. a. c. prior. *Subiecti estore*

cuius humana ordinationi propter Dominum. siue regi, siue qui supereminet: suis præsidibus, si qui per eum militantur. In Ecclesia non tantum, primo Apostoli: deinde Propheta: Tertio, Doctores, duodecimo prioris ad Corinthios: sed etiam varia charismata, ut in vno corpore varia membra: atque adeo aliis honoratiora. Quid: quod inter duodecim illos Paulus agnoscit *τὸ ἀκρίβως*? agnoscit *τὸ ἀκρίβως*? agnoscit denique *τὸ ἀκρίβως*?

V. His positis, quis non videt sequi necessario, varios esse gradus honoris? Nam colendus Deus est: nec id quisquam negat, nisi qui idem Deum funditus neget. Colendus autem honore eximio, cæterisque honores longe superante: sic exigente eius dignitate. Et quia post Deum, suæ sunt inter Creaturas differentia, primo Angelorum, quos naturæ prærogatiua prætulit hominibus: tum etiam hominum, quos Deus variis distinxit inæqualitatibus: consentitur item in hoc, esse quendam cultum à creaturis inferioribus debitum præcellentibus. Nec desunt aut Angelorum ab hominibus, aut hominum ab aliis cultorum cum exemplis, tum præcepta sacra.

VI. Atque hæc hactenus consentiunt Catholicis Papistæ. Deinceps contentio erit. Et primo de calumniis: deinde de ipsa doctrina.

CAP. II.

De Conuitiis in Sanctos generatim.

I. Calumniis grauant ergo Papistæ Catholicos suo solemniori more: & quod negent Sanctos vilo honore afficiendos: Et quod eos deo contumelias afficiant. Honorem omnem Sanctis denegari Bellarminus à Caluino queritur de Sanctorum beatitudine cap. vndecimo, *Caluinus* (inquit) *libri primi Institutionis, capitulo vndecimo, paragrapho primo: Et secundo, non patitur vllum cultum exhiberi sanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neque paruum, neque magnum.* Adde se calumnia comitem Feuwardentius Theomachia libro nono capite vigesimo tertio. Caluinus & fraterculi eius, inquit, negant fas esse Angelos honorare, nedum invocare: Et citat libri Institutionis i. cap. 14. Similiter Lorichius hæresi. de Sanctis Dei in Fortalio, *Sanctos*, inquit, *Dei non esse peculiari honore colendos, docent omnes hodierni hæretici.*

II. Respondeo, nihil hic esse præter monachalem impudentiam. Respondeo, inquam, nihil horum à Caluino, à nobis dictum, cogratum ve. Et quidem de Angelis, quid habent excusationis? Nam decimum quartum illud caput libri primi Institutionis, hoc habet disertè, *Negus enim æquum est sine honore præterita instrumenta, quibus humanis suis præsentiam spectatiter Deus exhibet.* Ita, inquam, Caluinus de Angelis. Et asserat quicumque omnem honorem ab eo Angelis denegari? Bellarminus autem impudentior, qui eos locos citat in quibus nullum est verborum vestigium, vnde colligas nullum honorem, neque magnum, neque paruum, quem ille sic, tam sollicitè nominauit.

III. Quid ergo? Nimirum locis à Bellarmino citatis disputat contra Papisticam *κατὰ τὸν ἑλεῖν* distinctionem, tum à vocabulis tum à re ipsa. Nam

Nam vocabulorum eam vim esse, ut *δολος* plus sit quam *λατρεω*: itaque illam absurde creaturis tribuit, hanc Deo: cum contra potius debuerit: *Deinde*, inquit, ostendant discrimen, ut habeantur veteribus idololatriis diuinitas. Significans ridiculam imposturam eorum, qui in re pari vario- rum vocabulorum praestigijs ludunt. *Aliquot* retro seculis (inquit) sancti qui huc viti excesserunt, in Dei societatem euecti sunt, ut pro illo & colerentur, & invocarentur, & celebrarentur. Neque aliter c. 14. §. 10. occurrere satagit superstitioni, quae obrepere plerumque solet, ubi dicitur, Angelos nobis omnium bonorum ministros esse ac praeibitores: nimirum, ut concludatur, nihil non honoris illis defendendum. Haec Calvinus & asserit & disputat. Videant Papistae, quantum sibi Idololatriam notam inurant, quantum eos, qui nolunt honores Angelis, Sanctisque tribui, qui debentur Deo, acrisant quasi omnem cultum Angelis, Sanctisque denegantes. Non possunt enim ipsi effugere, quin eo ipso conuincantur argumento, aut eisdem nullum cultum deferre: aut certe eundem illum deferre, qui Deo debetur. Sed hos calumniatores, si res ipsa accusat: Calvinus veritas plus satis tuebitur.

IV. Sequuntur contumeliae: quarum argumenta competio esse duo: vnum generalius, alterum magis particulare. Bellarminus praefatione in 7. controuersiam tomi 1. De Sanctis hominibus Testamenti Noui, primum scurriliter nugatur, eos, si preces mortalium exaudire debeant, tam longas aures habere oportere, ut à caelo usque ad terram porrigantur. Deinde eosdem per contemptum, nunc homines mortuos, nunc umbras, nunc laruas, nunc etiam colluuiem nominat, in Institutione libro 3. c. 20. §. 27. In libro autem, quem inscripsit de Vera Ecclesia reformandae ratione, etiam monstra, carnifices, & bestias appellauit. Et hanc eandem cramben reuocuit cap. 16. & 20. libri de Beatitudine sanctorum. Plurimi etiam alii eadem exprobrant, siue ab iis ille, siue ab hoc illi sumpserint.

V. Verum hic aliud est nihil praeter meram maledicendi κακηθω. Nunquam Calvinus, aut quisquam sanus, de Sanctis viuis, nedum de vita sanctis, loquutus est insolenter, aut indecore. Institutionis libro 3. c. 20. §. 24. quum ageret contra Papisticam sanctorum inuocationem, Quia eo usque longas illis esse aures reuelauit, quae ad voces nostras porrigitur? Haec Calvinus, irridens ineptissimam superstitionem stultissimorum hominum. Enimvero quis fanciuit, scommata nulla faci posse in eos, qui temere de rebus sanctis garrunt, quin violentur res ipsae sanctae? In summa negare voluit Calvinus Sanctos audire preces nostras. Longas autem nominauit aures, ex proverbiali tropo: quo sicut reges longas habere manus dicimus, quorum auctoritas longe lateque producitur: Nec tamen Reges omnes Longimanos Artaxerxes facimus: sic aures il longas, qui sonos à se longissime distans capiunt. Sunt igitur nequissimi Papistae qui id quo suam haereticam lancinari sentiunt, in sanctos velint torqueri: non autem blasphemus Calvinus, qui mordaci sale perstrinxit, quod tam procul abest, ab omni non pietate solum, sed etiam ratione.

VI. Mortuos homines, sanctos appellauit. Ita sane: & cur non vocarit, qui re vera mortui sunt? Quos & Scriptura, & Patres, & Papistae ipsi sic appellant? At per contemptum Calvinus? Ita-ne? Locos oportuit notatos: non absque vlla probatione nudam calumniam effutire. Nam ego quidem contra inuenio. Eodè Institutionis capite §. 21. Quod ad sanctos attinet, inquit, qui carne mortui in Christo viuunt. In tibi mortuorum nomen: Quis tam est Sycophanta, ut detorqueat in contemptum? Neque vllus contra locus à quoquam profertur potest. Fateor vero sanctos mortuos, & pessime appellatos: & hoc fortasse istic dolet: non absolute sanctos nominati. Sed Caluino cognita erat Scripturae phrasit, quae sanctos, ut plurimum eos qui sunt in viuis nominat, vix qui denati, & se habet statum controuersiae cum Papistis esse, non vtrum sancti sint orandi: quod de viujs prolixè conceditur: vixque habet periculum superstitionis: sed vtrum sancti, qui carne mortui sunt: quod nunquam factum absque idololatria: atque eo, quum vgeri se videant boni isti viri, huc deueniunt, ut diserte negent sanctos dicendos mortuos: quod alias videbimus. Sed non si Papistae in suis ineptis luxuriantur, ideo Calvinus blasphemus est.

VII. De umbris quid dicam? Hic vero caecam stupiditatem mirer, an horream? Hoc potius. Nam quid mirum in tanta mentis *ἀσέβεια*? At umbras Calvinus sanctos nunquam appellauit. Quid ergo? Quum quaereret: qui reciderent sancti, quae hic geruntur, Nugantur, inquit, in suis umbris nescio quid de fulgore diuini vultus ipsos irradiante, in quo cen in speculo, res hominum ex alio despiciant. En tibi occasionem calumniae: quia umbras legerunt: sanctos putarunt ita significatos: digni Sycophantae non suis umbris, sed perpetua nocte, quandoquidem sibi sponte oculos excauant. Nam alioquin si sanctos umbras intellexisset, cur ipsos postea dixisset? Sed non opus est argumentis. Saltem legissent Gallicam eius loci versionem, autore ipso Caluino, Les Sophistes babillent ie ne scay quoy en leurs Escoles. En tibi quid umbras appellarit: non ipsos sanctos: sed otiosissimas illas scholas, in quibus Papistae inconsiderate blaterant. Sic isti noui Nicharchi *ὄνειδος* & *ἀντιλογία*.

VIII. Reliqua deinceps paulo plus habent coloris. Colluuiem, laruas, monstra, carnifices, bestias nominauit, fateor: nomina dura, & ra. Quid tum? Blasphemus igitur in Sanctos. Sane, inquam, si in sanctos. At hoc falsum. Nam dixit in Papistis a Idola. §. 25. eiusdem capitis, indignatureos, qui, praetextu Abrahami, patronos sibi adfescunt sanctos, in suis tamen patronis nunquam Abrahamum nominare, sed infinitos alios minutulos, cum Abrahamo ne comparandos quidem. Ex qua, inquit, colluuii sibi aduocatos sumant, minime ignotum est. Abraham, quem Deus alii omnibus praetulit, & quem exiit in summum honoris gradum, negligit ac supprimit, quam consentaneum sit, mihi respondeant. Sentus est, apud Papistas inmi, quem concesserunt numerum augeri etiam magno hominum numero, qui Abrahamo comparati, mera sint colluuiem. Nimirum Franciscos, Dominicos, & recentiores omnes intelligens: maxime illos minorum gentium. Nam quis nescit abundare Calendarium Romanum minutulis nominibus, vix extra patreccias suas cognitit? Quis nescit multos induci *αὐτοματῶς*: Quis ignorat multos hic illic coli nullo in Calendario notatos? Certe in tripa Rhodani, Valentia Cavarum paucis miharibus abest Iosserandus, quem sui fatentur non esse in catalogo. Denique, quis non legit apud Bellarminum, Sanctos non canonizatos priuatim posse coli? Et non ista suffi-

ciunt Caluino, ut merito dicat, etiam ex colluuiem hominum sibi idololatriam petere patronos? Quid? si Gaignefortum nomen apud Anitenses superstitionum acieculis diuitem? Quid Genesum caelorum tympanistam: ita enim vulgus appellat. Quid si Gingsolum addam, nulla re nobilem nisi, exentatis ani crepitibus? Dubitem-ne dicere, si Papistae stolidissimi sunt, non tantum Caluini in sanctos esse iniuriam?

IX. Venio ad laruas. Colligimus (inquit Calvinus §. 27.) nihil eos Christo reliquum facere, qui pro nihilo ducunt eius intercessionem, nisi accedat Georgius & Hippolytus, aut similes larua. Non ergo sanctos: sed Georgium vere laruam: atque ita laruam, ut non possint Iesuitae, non possit Baronius, non refugere ad allegoriam: de qua diximus libro 2. tomi 1. Additur Hippolytus: ille scilicet, quem fingunt ab equis discreptum, solo teste Prudentio, qui sibi in pœseos gratiam nonnulla permittit, & ut loquitur Bellarminus capite decimo octauo, libri secundi de Purgatorio, Iudit more poetico, Atque adeo Baronius in Martyrologio tum trigesimo Ianuarii, tum decimo tertio Augusti, notat eum extraplici Hippolyto vnum facere. Quum ergo tam incerta sit Legenda, creditur Calvinus Hippolytum aequè cum Georgio laruam esse: & est fortasse. Itaque non proprie ca in sanctos iniurius.

X. Sed de monstis, carnificibus, & bestiis, quid dicimus? Domini-cum (inquit Bellarminus) carnificem, Medardum & quosdam alios bestias: Sanctos vero generatim monstra appellat. Atqui de monstis mentitur pro sua sinceritate Cardinalis. Recito Caluini locum, ex libro de ratione reformandae Ecclesiae. Si solos Prophetas, & Apostolos euaherent ad hunc honorem, acriter intercedere deceret, ne ex sanctis Dei ministris idola fierent: nunc ad hanc impietatem accedit nimis insulsa absurditas: quibuslibet enim patronis suos dies festos assignant. Multa porro sunt templa Catharina dicata, vel Christophoro, vel alijs fictitijs nominibus. Catharina aut Christophori precibus, ut iuuetur plebs huius loci, à Domino postulabit. Itane cum Deo ludetur, ut qui nulli unquam fuerunt, obtrudantur ad Deum exorandum patroni? Talibus monstis qui fomenta suppeditant, gustum-ne aliquem unquam habuisse credendi sunt seria, sinceraeque Dei inuocationis? Omitto Domini-cum, & similes carnifices: Omitto Medardum, Lubinum, & similes eius bestias. Quis enim finis esset, si singulas labyrinthi ambages excutere vellem? Haec tamen Calvinus: declamans in Intermissis Mediatore, qui sic reformari volebant Ecclesiam, ut tamen retinerent, cum alia plurima, tum dies festos cultui defunctorum dicatos. Vrgeret igitur argumento à maiori. Si ne Apostolis quidem dicari festi dies ad eos inuocandos tolerandi sunt: multo minus qui dicari sunt iis qui cum Apostolis nulla parte sunt comparandi. Antecedens probat, à periculo Idololatriae. Consequentia per se nota est. Restabat ergo probandum consequens: nempe dies festos papisticos iis dicari, qui cum Apostolis nulla parte conferendi sunt. Id fit dupliciter. Primo, quia festi illi dies dicari sunt quibusdam, qui nunquam existerunt: ut Catharina, ut Christophoro. Atque hic monstri nomen. Et quidem non de Catharina, aut Christophoro: sed de ea prodigiosa stupiditate, quae sanctis fictitijs dicat dies festos in Ecclesia. Quod certe instar monstri est. Quamquam etsi diceret de Catharina, & Christophoro, quid peccaret? Non certe in sanctos: quia illi sancti nulli sunt. Et tamen, Sanctos generatim monstra appellat, inquit, bonus Bellarminus. Quam religiose! Cardinalem facile agnoscat: agnoscat Iesuitam.

XI. Carnificem Domini-cum cur non vocet? Authorem: aut si non autorem, certe instigatorem, incesoremque nefandissimi illius in Albigenes belli, quo extincta sunt tot hominum milia: ut alias docuimus? Enimvero non tantam stragem Alexandria olim edidit Georgius ille Capadox, quem tamen Baronius cap. 10. de Martyrologio exacerandum carnificem appellat. Lubinum, Medardumque bestias cur appelliet, fateor ignorare: nisi forte ea caussa est, quod nostri Galli vtrumque nomen deridiculo habent, in proverbialibus dictis: quod in dieo est: minutulos aliquos Sanctos esse: cum eorū ridicula aut fuerint, aut facta sint nomina.

CAP. III.

De Conuictis in Angelos.

I. Atque haec tamen de contumelijs generalioribus. Nunc de alijs quas particulatim colligunt. Nam Calvinus non contentus (inquit Bellarminus) iis conuictis, quibus Sanctos omnes vexat, qui post Christi aduentum floruerunt, etiam ad eos linguae suae flagellum extendit, qui multis seculis eiusdem Saluatoris aduentum praecesserunt. Et Feuarentius c. 1. lib. 9. Theomachie. Autores vestri quum de veteribus Patriarchis atque Prophetis verba faciunt, omne genus contumeliarum & opprobriorū congerunt in eos, quae vix in ergastulo crucis candidatus pateret. Stringunt etiam suae maledicentiae tela in Ioannem Baptistam: non immunes habent beatos Angelos: non beatissimam Deiparam Virginem. Graue crimen: si est admissum. Itaque necessario aut purgandum, aut damnandum. Sed tantam, tamque atrocem accusationem, qui probant? Videlicet collectis varijs locis ubi notantur, aut notari finguntur quaedam eorum sanctorum peccata. Quasi hoc argumento vsi: Quicumque sanctorum peccata obseruent, si de sanctis contumeliose loquantur. At vos sanctorum peccata obseruat: Ergo loquimini de Sanctis contumeliose.

II. Respondeo, peccata illa, vel falso obici, vel vere obseruari. Si falso obiciuntur, concedi potest esse contumelias. Quamquam poterit etiam interdum venia dari infirmitati humanae, quam suum iudicium non raro decipit, ut pro peccatis ea obseruet, quae vera peccata non sint. Sed hoc tamen nihil ad nos. Sin autem vere obseruantur, rursus distinguo. Si enim malo animo, charitateque Christiana vacuo obseruantur, fateor esse contumeliam. Sin autem sincere, & animo candido ac Christiano, solusque veritatis, & iustitiae amore, tum vero calumnia nulla esse potest. Alioquin ipse Spiritus Dei dicen-dus esset contumeliosus, quod est horrendum cogitatu, qui non tantum improberum hominum scelera descripsit: sed etiam piorum lapsus notauit: Noachi ebrietatem: Lothi incestum: Dauidis homicidium, & adulterium: Solomonis idololatriam: Petri abnegationem: similia plurima.

III. Neque vero dicat quisquam, Spiritui Sancto id licuisse, nobis

non licere? Nam Chrysostomus homilia 17. in Matthæum, non tantum recenset, sed etiam exaggerat Davidis peccatum, quam potest maxime. *ὁ δὲ εὐσεβὴς ἐκ τῶν ἐπιτομῶν τῆς Διαβόλου, ἐς μικρὸν ὀλιγοῦσε καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν παρρησιασθῆναι ἐμαρτύρησε τὸ θάλασσον, Non sumus perfectiores nos quam David, qui parua negligentia in profundum peccati detrusus fuit. Hem Chrysostomi παρρησιασθῆναι Proh quantis excipiendam probris, si nobis excidisset! Profecto si Caluino accidisset vsq; am scribere Dauidem, aut quemcunque sanctum decidisse in profundum peccatorum: ne salus quidem ipsa eum seruaret, Papiſtis iudicibus. Τί ἐστὶν ἀρρωστία ὁ πόνος τῆς ἐμοῦ καὶ ἐφ’ ὅσον ἐστίν, Quid igitur morbo detentus fuit? Adulterium patrauit, & homicidium. ὅτι ἡ ἐκατάπετομι λυμὸν ἀπὸ τῶν ἀκακῶν ἀποφωγῆναι, Non enim vereor magna hæc voce publicare. ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐν ἐνὶ ἐμοὶ ἐκ τῶν ἀκακῶν ἀποφωγῆναι, ὡς καὶ μαλλὼν ἢ ἡμῶν σοφιστῶν χερσὶ, δὲ πρὸς ἡμῶν αὐτὰ ἀποφωγῆναι, ἀλλὰ ἡ ἐπιτομὴ ἀποφωγῆναι, Nam si Spiritus sanctus non putauit in eo, delectus nullum esse, si tota historia hac proponatur, nullo minus nos nullis umbris velare oportet. Propterea hæc non tantum prædico: sed etiam aliud addam. ὅτι ἐστὶν ἀποφωγῆναι, τὸ ἀποφωγῆναι ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ, ὅ μείζον ποιεῖ τὸ ἐγκαταλείπειν. Quid addam igitur? Virtutem viri: qua longe grauius peccatum efficit. Et pergit multis verbis peccatum Dauidis exaggerans atque amplificans.*

IV Cum possint igitur obseruari a nobis peccata magnorum olim virorum, constat non necessario de sanctis contumeliose loqui, quicunque ea peccata non prætereunt aures surda. Itaque distincta in eum modum syllogismi Maiore: tota deinceps controuerſia erit in minore. In cuius examine duo erunt attendenda, vnum, sit-ne id quod in sanctis consideratur, peccatum aliquod. Nam si sit, constat non dissimulandum, alterum, quo id ipsum animo consideretur. Nam si, vt sancti probro afficiantur, nemo non damnabit. Sed posse etiam pertinere ad eorū laudem, ipse testis Chrysostomus eadem homilia. *ὁμοίως καὶ τῶν ἁγίων, Quicunque hæc peccata occulunt, ii maxime obscurant virtutem Dauidis.* His positis incipiam ab Angelis: inde ad Sanctos veniam Testamenti Veteris: tum ad Noui.

V. De Angelis igitur. Mirarer, (inquit Feuardenſius Theomachiz libro 9. c. 19.) si Spiritus Angelici, qui semper vident faciem Patris, qui in cælis est, aculeos Caluinianæ, Bezanæque mordacitatis non perſentire creent. At Catholici mirentur potius, si Caluinum, & Bezam piæ animas Papiſtæ calumnias non vexarent. Verum hæc mittamus: rem ipsam videamus potius. Ergo Caluinus Institutionis libro 3. c. 14. §. 16. negat Angelos posse satisfacere iustitiæ Dei. Et in Iobum sermone 16. *Si Deus summo iure cum Angelis agat, inueniet quod in eis desideret: non exstabit in ipsis constans & perpetua firmitas: sed vana debileque creatura deprehenditur. Angeli ipsi Deo satisfacere nequeunt. Deus non reperit solidam veritatē in Angelis suis, sed stultitiam & vanitatem. Est in ipsis vanitas, & inconstantia. Angeli nihil in se habent, vnde possint gloriari. Deus in eis offendit stultitiam & vanitatem. Deus pronunciat stultitiam & vanitatem exstare in Angelis, hoc est contagionem & labem peccati: nec subsistere possent in iudicio Dei, si rigide cum ipsis experiretur, Deus in Angelis deprehendit quod requirit. Angeli qui faciem eius intuentur, non ad eum perfectionis gradum peruenerunt, vt nihil in eis desideretur, si Deus stricto iure cum illis ageret.* Et in caput 23. Matthæi, tradit, *Angelos cælestes turpitudine libidinum humanarum posse corrumpi ac deprauari.* Denique in 1. ad Colossenses, obedientiam quam præstant Deo non esse tam perfectam, quin vniua indigeat.

VI. Hem! tam multa Caluinum contra Angelos? Moueant ista sane pueros crepitacula. At viri irridebunt. Quid enim accusant quæso? An quod non possint Angeli satisfacere iustitiæ Dei? An quod in eis Deus inuenit stultitiam & vanitatē? An denique, quod turpitudine libidinum humanarum possint corrumpi? Nam his tribus capitibus comprehendendi posset tuto totam hanc accusationem. Jam igitur examino singula, vt conuincam, nullam esse à Caluino contumeliam: sed maximam a Monacho impudentiam. In tertio certe merum mendacium. En locum. Exponens verba Christi dicentis Scribas & Pharisæos circuire mare & aridam, vt proſelytum faciant duplo nequiores, Tale, inquit, hodie exemplum in Monachis deest: sedulo enim ipsi vndique proſelytos corradunt: sed quos ex lasciuia & impura vita hominibus reddant prorsus Diabolos. Nam ea est lustrorum, in quibus bacchantur corruptio, qua vel cælestes Angelos deprauet. Ea Caluini verba sunt. Refutem-ne ulterius impudentissimi monachi desperatissimam calumniam? An indicasse sufficiat? Vident enim sani (in quibus vix scio an vllus Monachus) non proprie, sed ex hoc nomine Angelos nominatos: vt significaret tantam esse clauſtorum corruptionem, vt sufficiat corrumperes non lasciuia tantum hominibus: sed etiam Angelis: si ea claustra ingrederentur. Quis autem non solet his excessibus indulgere? Pronunciatur Paulus anathema etiam Angelis de cælo, si doceant præter Euangelium. Exspecto vos Sycophantas, vt concludatis Paulum blasphemum, qui docuerit posse Angelos vel docere contra Euangelium, vel anathemate feriri. Hoc si non docetis: frustra Caluini nomen rabidissimi canes allatratis.

VII. In reliquis capitibus, quæ tanta est ire materia? Non posse satisfacere Angelos iustitiæ Dei. At primum Caluinus dixit non posse respondere. Deinde quomodo intelligit Sophista? An de ea Dei iustitia qua iudicat creaturas suas, ex earum modulo? Hoc, opinor, volunt esse blasphemum. Sed Caluinus non induxit in animum. Relegantur verba, Vbi Iob dicit: *Si impie egi, vna mihi: Si autem iuste, nec sic erigam caput: quanquam respicit ad summam illam Dei iustitiam, cui ne Angeli buidem respondent: simul tamen ostendit, vbi ad Dei iudicium venitur, nihil restare cunctis mortalibus nisi vt obmutescant.* Distinxit igitur Caluinus in Deo summam iustitiā, à iudicio ad quod hominibus veniendum. Er illi, non autem huic negat Angelos respondere posse: hoc est, ei iustitiā summā, qua Deus iustus est, pares esse non posse. De hoc autem est. ne quisquam qui dubitet? Monachi fortasse: & inter Monachos Franciscan. At sani nunquam. Itaque non blasphemat hac parte Caluinus.

VIII. In secundo capite non potest tenellus Monachus in Angelis audire stultitiam, vanitatem. Cur non? An quia contagio est, & labes peccati? At hoc falsum: & Caluinus nunquam ita cogitavit, nedū sic loquutus: quamuis inter eius verba Feuardenſius ista expresserit: vitio-ne typographico, an propterea celeret, non facile dixerim. Imo contra: commentarius

in caput 1. ad Colossense, diserte. *Illis id est, in Angelis, nulla defectio: nullum peccatum: ideoque nullum duortium, Et non oportet Monachus sibi terram dehisceere? Tanta molis est cucullatum erubescere! Cæterum Caluinus Iobī versum hunc exponit: Quem sic legimus in Vulgata editione, Ecco qui seruiunt ei non sunt stabiles: & in Angelis suis reperit prauitatem. Quam Hebr. sit ad verbū, Ecco seruis suis non credidit: & in angelis suis posuit iniquitatem. Cuius dua partes sunt in priori, Seruis suis non credidit, Caluinus interpretatus est. Non inuenit firmitatem in seruis suis. Non verba numerans: sed senſa ponderans: quod enim cuiquam non creditur, id fit ob instabile eius ingenium: aut certe deprauatum. At in Angelis deprauatio nulla: Ergo instabilitas tantum.*

IX. In altera autem parte vox ἡλιότη varie redditur, à quibusdam, lux. Ab aliis valde contrario sensu. Et quidem vulgaris interpret durissime prauitatem. Caluinus mollius, Vanitatem: non enim præteritatem potuit agnoscere, qui testatur alibi nullum esse peccatum in Angelis. Ergo alterum tantum dubitari potest: vtrum scilicet de Angelis bonis dictum sit, an potius de malis: deinde vtrum lux sit dicenda, an contra. Et de primo quidem scio nonnullos dubitasse: sed quid cauſa est? Vult enim Eliphaz à maiori arguere hominum vanitatem. Quæ autem vis ea arguendi esset: Deus reperit prauitatē in Diabolis: ergo multo magis in hominibus? Nam hæc comparatio falsā est: quia multo maior corruptio est in Diabolis. Deinde, Angelos copulauit cum seruis Dei: at hi non possunt esse homines, de quibus agitur in apodofi: Ergo angeli sunt boni. Quis autem verisimile est copulatos Angelos bonos, Angelis malis? Multo verius, idem bis expressum. Denique Angelos Dei, appellatos Diabolos quis putet? Nam etiam proximo capite distinguuntur Filii Dei, id est, Angeli, à Satana. De luce autem, iam non est integrum Papiſtis dubitare, post canonizā am vulgarem editionem. Deinde qui sic putant, repetunt negationem ex membro præcedenti, vt sit, Non posuit in Angelis suis lucem: & interpretantur de defectu perfectionis. Sed si ambiguum est vocabulum, quid peccat Caluinus, in aliam partem propensior? Et si peccat, longe leuius peccat, quam autor editionis Latinæ, cuius longe durius est vocabulum, vt diximus. Denique nihil Caluinus, præter mentem eius Scripturæ. Ergo aut scripturam reprehendant Monachi: aut Caluinum absoluant.

CAP. IV.

De Conuitiis in Sanctos Veteris Testamenti.

I. Tranſeo ad Sanctos Veteris Testamenti, de quibus nonnulla perstringit Bellarminus: at plura & fufius Feuardenſius exsequitur. Exordium à Noach, quem horrendæ & abominandæ desperationis argui notant, commentarius in Geneſeos 6. *Necesse erat vt desperatione confusus, salutem suam in arcam includeret.* Deinde summæ imprudentiæ, in caput 7. *Omni consilio destitutus, in arcam se inclusit.* Tertio: in caput 9. *In turpem ac pudendum modum sui oblitus est.* Quarto ibidem: *Fædam mentis alienationem contraxit.* Quinto, *Deus æternam probri maculam ei inuſit.* Sexto, *Non satis modeste, grauiusque se gessit, quam diras maledictiones in irrisorem silium, velut fulmen iaculatus est.* Septimo, *Nec Moses recitare sustinuit, quæ contumelias, iræ & acri bile percitus in eum desumpſerat.*

II. In primo merum mendacium, cura impudenti falsatione, Caluini verba, *Necesse erat vt desperatione alibi confusus, salutem suam fide in arcam includeret.* An cucullati sinceritatem. Duas voculas erasit, vt locum faceret imposturæ. Non enim dictum Caluino, Noachum desperatione confusum simpliciter: sed alibi: id est, extra hanc vnam arcam nihil fuisse vnde aliquid salutis sperare posset. Quod quis neget? Quum quicquid extra arcam fuit, perierit. Deinde dictum: *Fide inclusisse salutem in arcam:* hoc est, etsi omnia ei certam perniciem minarentur, tamen fidem retinuisse constantem: vt in ea arcula desperaret conseruandum. At certe hæc spes, imo hæc fides procul abest à desperatione. Destitutum consilio, nescio vbi legerit Feuardenſius: ego certe apud Caluinum non potui. Et tamen quid in eo duri? quid conuiti? Quis enim non videt, fabricationem arce, nullum fuisse eius viri consilium, sed Dei monitum? Aufer hoc monitū, tum profecto necesse erit eum efficias tam inopem consilii, quam quicquam eorum, qui aquis resistere, nulla vi, nulla potuerunt industria. Itaque somniant monachi tragelaphos, qui nusquam sunt.

III. Ad reliqua quod attinet, sic Caluinus, *Sanctus Patriarcha, insignis frugalitatis & temperantiæ exemplar, turpem ac pudendum in modum sui oblitus, nudum se in terram proiecit, vt pateat omnium ludibrio.* Quid hic rodit Sycophanta? An quod sui oblitum legit? Neget ergo fuisse ebrium. Nam enim aliter ebrii solent. Imo neget, dilcooperuisse se in medio tabernaculi sui. Nisi forte malit, illibata mente, & certo consilio factum: nouo apologizæ modo, vt quem sui oblitum dici non patitur, eum impudentem faciat. An quod turpem ac pudendum in modum? Eugene nobis monachi honestatem etiam inuenient in illo Noachi statu: nihil, inquam, pudendum agnoscent in eo, qui pudenda oculis hominum exhibuerit: tam habet eorum modestum: imo quæ eis oculorum castitas, sustinerent immotis luminibus hoc spectaculum, à quo Sem & Japhet auerterunt sese. Æque etiam negabunt eam fædam esse mentis alienationē. Atqui de fæditate, iam dictum. Alienationem mentis, quis negat perpetuam esse ebrietatis comitē? Periturus in 9. Geneſeos negat ab ebrietate vquam abesse, cōsolationem animi, perturbationem mentis, & quasi breuem quandam insaniam. Et post, tali Noe fuisse oppressum ebrietate, vt mentis compos non esset. Vere autē dixit Caluinus, Deum ille æternam probri maculam inurere. Quid enim est aliud, hæc ipsa eius peccati testificatio? Nam hæc ipsa Scriptura quamquid orbis erit, tandem Ecclesiæ restabitur, Noachum fuisse ebrium: quæ quidem laus nulla esse potest. Vere ergo Caluinus obseruauit. Sed quo animo? An vt conuitiū faceret tanto viro? Imo contra, vocat, *insigne frugalitatis & temperantiæ exemplar.* Solent ne ita conuitiatores? Deinde nunquam dissimulasset vit quiscquam bonus, ex eo Noachi peccato, Caluinum ducere seriam admonitionem de vitanda ebrietate, Quæto, inquit, studio colenda nobis sobrietas, nequid simile, vel etiam deterius contingat? Sciamus Deo iudicio Noach produratum fuisse in theatrum, vt aliis omnibus documentis esset, ne se largiore potu inebriens. Poterat certe veniam utcumque dari sancto viro, qui labore deservit, vini potum

potu se exhilarans, iustam se mercedem capere putat. Atqui Deum aternam illi probri maculam inurit. Quid igitur astiosis ventribus, & gurgitibus inexhaustis futurum putamus, quibus hoc unum propositum est certamen, quomodo quam plurimum vini absumant? Hæc Caluinus, & pius in Noachum, quom famæti nomine, etiam post ebrietatem honestat: & peccati hostis etiam in viris magnis: & vehemens in exhortando. Tantus ille Caluinus fuit: rumpantur ut illia Franciscanis.

IV. Reliqua pertinent ad iustam improbiissimi filii increpationem: in qua si Franciscano credimus, nihil est, quod non Caluino displicuerit: ita nec grauitate modestæ se gessisse: nec Mosem sustinuisse recitare, quas ille contumelias despumari. At ego mirer, si quid adhuc supersit mendaciorum apud inferos, cum tantum exhalatum sit apud superos: si superi est apud Caluinum. Imo contra totus est in refellendis iis, qui hinc occasionem cupide arripiunt eius viri traducendi. Horum primo censuram ponit. *Videri possent, Noach quamuis iustam excandescendi causam habeat, parum tamen modeste, & grauitate se gerere.* Atque hinc non nihil decerpit Monachus, quasi ea verba Caluinus de suo prolulisset: & non tanquam aliorum objectionem: quam soluens statim, *Atqui, inquit, non refert hic Moses conuictia qua bile & iracundia percitus euomuerit: sed loquentem potius inducit prophætico spiritu. Quare non est quod dubitemus, sanctum virum vere (ut par erat) culpa sua sensu humiliatum esse, & probe repositum, quid meritis esset: nunc vero venia donatum, & abolito reatu prodire diuini iudicii praconem.* Os durum Franciscani? Non sustinuisse Mosem recitare contumelias: & hoc scripsisse Caluinum! Quæ nequitia vnquam huic nequitia par sit, aut etiam similis? Nam Caluinus potius, eo quod nulla conuictia recitantur à Mose, sed potius sermones prophæti, cõcludit Noachum gessisse se & grauitate, & modestæ. Quid his facias, omnia tam malitiose peruertentibus?

V. Noachum Abrahamus sequitur, & Sara. Hos ægre fert Feuardetius à Caluino appellati, *médâtes peruersos, fallaces, stultos, simularos, ingratos, crudelēs, sophistas, adulteros, tenones, idololâtras desperatos, peccantes contra naturam, & infideles aduersus Deum.* Hem criminationem atrocem! Sed examino particulatim. De idololatria nihil probauit: Sed Bellarminus indicauit Institutionis libri 3. caput 14. §. 11. *Èo loco, Dominus, inquit, se fidei imputasse Abrahamo in iustitiam pronunciat, non eo tempore quo idolis adhuc seruiebat, sed quum multis iam annis visâ sanctitate excellisset.* Videte imposturam. Abrahamum, inquit, quiebat Bellarminus, idolorum cultorem facit. Abrahamum & Saram, inquit, Feuardentius, idololâtras vocat. Quis nō sic intelligat, hanc accusationem ad id temporis pertinere, quum sanctus fuit, & Deo acceptus? At id ne cogitauit quid Caluinus: duo n. distinguit tēpora Abrahami, alterū, quum fuit idololâtra alterū, quū multos annos vitæ sanctitate excellit. Quid hic est cõuit magis, quam, quum Paulus dicitur fuisse blasphemus? Quum Ephesii dicuntur fuisse athei: Quū Cyprianus dicitur fuisse Magus? Nisi forte de Abrahamo falsum. Atqui Josue 24. *Dixit Josue toti populo, Sic dicit Iehoua Deus Israelis, vltra flumen habitabat pater vestri olim: Thara pater Abraham, & pater Nachoris: colebant, Deos alienos Sed assumpsi patrem vestrum Abrahamum.* satis perspicue: patres vestri seruierit diis alienis: Ergo idololâtra. Et quis nō vider, à patre idololâtra, haud aliter institutum fuisse filium? *Qualis autem potuit esse Abraham & Nachoris educatio apud patrem suum Thare idolis seruientem, & ut plurimi tradunt, simulacrorum artificem?* Verba sunt Cosmæ Magalhiani in eum Josue loco. um. Itaque Laban Geneleos 11. *Dii Abraham, & Dii Nachor iudicent inter nos, Dii patris suorū.* Nam et si nonnulli vertant *Deus Abraham*, tamen apparet Labanum idololâtram iurasse aliter quam per Deum verum: Deinde, dicuntur dii prius nominati fuisse Dii patris eorum, id est, Thare. At Deus Abrahami, non fuit Deus Thare. Itaque non male Caluinus obseruauit gratiam factam Abrahamo, vt ex idololâtra ferret fidelis: quam etiam ind cat Josue eodem loco: *coluerunt, inquit, deos alienos: verum ego Abrahamum inde assumpsit.* Ergo nullum hic conuictum: nullum Caluini flagitium est.

VI. Etiam venit in mentem soli Caluino. Præuios habuit veteres: assentientes etiam recentes. Philonē libro de Abraham: *Τῶν τῆς τῆ δόξης σωτηρίας, καὶ χαλδαίων μακαρῶν πᾶσα χρονον. ὡς περ ἐκ βαδίων ὑπὸν ἀνείχεται τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα, καὶ καθαρῶν αἰνῶν ἀντικείμεν βαδίων βλίπων ἄρῆμα, & καλοῦσθαι τὸ φῶς, Huic opinioni, (nimirum quæ astris imputat omnia) immutatus, cum multo tempore Chaldaum egisset, & tanquam ex profundo somno, aperto mentis oculo puram lucem puris tenebris capisset contueri, affectatus est lumen. Cyrillus Alexandrinū sermone Paschali 4. *Χαλδαῖος ἔχθρος τῶν ἀρχῶν ὁ μακάριος Ἀβραάμ, ὁ ἰσὸς πατρὶ τῶν ἀμαρτωρῶν ἀπὸ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀπὸ Θεοῦ, μήτε μὲρ πρὸς χροῖον τοῖς τῶ φῶς ἀστροῖς διουκῆνδρος, ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς (ἰνὶ τῆς αἰ) σωτηρίας τοῖς τῆς τῆς ἰδὼν ἀστροκωνυκταῖς, Genere Chaldeo) fuit B. Abraham, & sub parente educatus, qui verū Deum ignorabat, ad certum tempus, dum præscriptis à genitore legib. vitam instituit, in eadem & ipse ignorantia versatus est: annumeratus aliquando iis, qui idola venerabantur. Lindanū Panopliæ libri c. 11. *Ille credentium omnium pater Chaldaus, quum esset idololâtra, Mitæ Persici atq; Veste cultor, ex paganismō, veri Dei ignorantia liberatus, atque ex idololâtra ad veram vim Dei latrā est cõuersus.* Et paulo post, *Quod si cupiam insolens atque paradoxum videatur, quod Abrahamū Patriarcham ex paganismō, ad verā Dei cognitionē, cultumque, dixerim conuersum, is si Græcæ hominis Græci diligentissimi probatissimiq; testimonio, Suidā dico, in suo Abrahamo, nō est contentus: certe nō potest nobiscū non sentire, Latini autoris testimonio impletissime instructus. D. namque Augustinus libro 10. de Civitate Dei, capite ultimo, in hunc modū scribit: Abraham, inquit, ut promissionē de semine illo, quod omnib. gentibus salutē pareret, acciperet, iussus est de terra sua & cognatione sua, & domo patris sui descendere. Tunc ipse primitus à Chaldaeorū superstitionib. liberat, vñ verum Deum sequendo coluit, cui hoc etiam promittenti fideliter credidit.* En tibi scilicet blasphemum Caluinum! Sed post Philonem: post Cyrillum, post Suidam, post Augustinum: Cum Lindano. Quorum der pœnas solus?**

VII. Reliqua referuntur ad tria capita: Primum pertinet ad id cõsiliū, quo dissimulare decreuit Abraham, sibi vxorem esse Saram: quod ei bis accidit, semel in Ægypto, Geneleos duodecimo: iterum in Getari apud Abimelechum, capite vigesimo. Hic ergo dissimulatum voluit, mendacii, simulationis, magni inexcusabilisque vitii, stultitiæ, prostitutionis, impudicitia, corruptionis, lenocinii, dissidendi in Deum, & quid non? At hæc quædam vera: magna autem partem falsa sunt. Singula videamus:

Vxorem suam in adulterii periculo coniecit. Hoc ipse testatur euentus. Nam & sublata est in domum Pharaonis: & eandem Abimelech accepit: oportuitq; & illū multis plagis: & hunc somnio moneri, vt eā redderet viro. Qui prætextus adferri potest, vt nullum id sit adulterii periculū? Imo confidenter Chrysostomus in Genesim, homilia trigesima secunda, *ὁ μέγιστος ἡκούος καὶ ἀσθελέτης πᾶσι ποιεῖ ὡς εἰς ἐγγὺν τῆ μοχθῶν ἐκδῶται, Verum tamen hic iustus & contemnit, & omnem lapidem mouet, & adulterii opere compleatur.* Et rursus, *καὶ τῆ μοχθῶν τὴ γυναικὸς ἀπέειπεν κενανῶσαι ὁ δικαίος, καὶ μοιχεύει, ὡς ἐρετὴ τῆ μοχθῶν εἰς τὴ γυναικὸς ὑβρί, ἵνα τὸ δάρατον διαφύγη.* In adulterii uxoris consensit iustus & quasi seruit adultero in mulieris cõtumeliam, vt mortem effugiat. Quid Caluinus durus? Imo, *In via aberrat Abraham. Scilicet ita loquutus est Caluinus, Hinc sequitur rectū fuisse Abrahami finem, sed in ipsa via aberrasse.* Sensus est, bonum finem fuisse Abrahamo propositū, nimirum, vt suam conseruaret vitam, à qua Ecclesiæ quodammodo pendebat incoluitas: nam sic Caluinus, diferte, docet nō humano quodam amore huius aeris impulsū fuisse. Verum ad hunc finem assequendum, vsum esse mediis non bonis: nam hoc est aberrare in via. Magnum scilicet crimen! An longe maius eorū, qui nihil hic vellent obseruari non exacte rectum? Sed Caluini iudicium non erat adeo deprauatum: norat enim & sanctos non fraudare sua laude: & eorū tamen infirmitatibus non adulari. Itaque statim, *Quamuis ergo temerarii sint iudices, qui præcise dānant hoc factum Abrahæ: particularis tamen lapsus non negandus est: quod ob mortem propinquam trepidans, discriminis euentum non commisit Deo, ne uxoris pudicitiam male proderet.* Rodat, vt volet Monachus, hæc verba. tamen non monachi, id est, boni sanique viri laudabunt. Saltem veniet in societatem criminis, si crimen est vllum. Pelusiora, qui libri 3. epistola 160. diferte *ἀσθελέτης τῆ γυναικῶν: vxorem prodidit.*

VIII. Sed paulo post inquit, castitatem pudicissimæ fœminæ probri insimulat. Grande crimen. Sed quo argumento? Quia notauit multos putare à rege violatam, quum est abducta. Ergo, inquam, id aliorum peccatum est, non Caluini. Imo, inquit, se ipsum in eorū numero esse declarat. Itane? Sed vnde scis? Quia ait: *Neque verisimile esse regem pepercisse eius pudicitia, quam haberet in manu, & Abrahamum ita meruisse.* Os impudens! sed reprimo me: locum recito, *Quum abducta fuerit, & in aula habitauerit ad tempus aliquod, multi à rege corruptam putant.* Ergo aliorum recitat sententiam: de que ea disputat, vt fiat questio: vtrū Sara fuerit violata. Adit aduersariorum rationē à verisimili, & libidine regis. Verū statim, questionem soluens, siue, vt loquuntur, determinans, *Id quidem promeritū fuerat Abraham: nimirum, qui adeo inconsulte constituerat non profiteri se eius maritum: quo obuiam itum esset huic periculo, vt ex euentu apparet, Sed, addit, plaga, qua mox secuta est, satis ostendit habitam eius curam fuisse à Domino: & hinc colligere licet intactam fuisse.* Ergo hæc contraria affirmatio est. Et si, inquit, ita Abrahamus meritis erat: tamen Sara fuit intacta. Quomodo autem? Certe Dei prouidentia. Et in hanc partem disputat prolixius: Itaque cõtra quam blaterat Monachus, ab eorum sententia Caluinus discessit, qui dixere corruptam: vt nullum sit hæc parte Caluini conuictum, sed magnum cucullati monstri mendacium.

IX. Ad reliquum caput venio, quod est de consilio Saræ ancillam suam Abrahamo tradentis. Hic vero, & rationem alienam à Dei verbo: & in progressu non leue peccatum: & impatientiam orbitatis, & coniugii legē peruersam, & lectum coniugale pollutum. Et Abrahamum non vacante culpa: & stultum, ac præposterum consilium: & nimiam facilitatem: & claudicantem fidem, vacillantemque: & Dei virtutem alligatam ordini naturæ: & concubinam instar pellicis: & remedium prohibitum. Hæc, inquam, omnia, & nonnulla præterea Caluinus dixit, cucullatus tradidit. Sed quanto maior est, laudabiliorque Caluini sinceritas: tanto monachi impudentior loquacitas, qui recitat tantum, non etiam arguit. Quasi omnes lectores sui speraret similes fore. Auertat Deus omen! & habeat adhuc mundus aliquos, à quorum neque fronte pudorem cucullus extruierit, neque capite cerebrum exhauserit idololâtra. Saram Caluinus partim laudat: partim reprehendit. Laudes Momus iste omittit: in sola reprehensione hæret, vt mulca in scabie. Laudat ergo Saram Caluinus, quod tota defixa in prole à Deo promissa, nolit suam sterilitatem obstaculo esse: itaque suum ius negligat, *Memorable exemplum, inquit, ex quo non exiguus fructus ad nos redit.* Audin' Mome, laudari, & quidem serio, sanctam fœminam?

X. Sed eandem tamen in ipso progressu non leuiter peccasse obseruat. In progressu, hoc est, in via, vt antea de Abrahamo, siue in mediis deligendis. Et quis potest negare? Nam ratio sane aliena erat à Verbo Dei. Non enim Deus polygamiam sanxerat: sed vnā potius, vni viro, coniugent crearet: & edixerat duos futuros in carne vna. Ergo Sara ab eo verbo recebat, cum Abrahamo suaderet vxorem secundam priori addere: quod ipso mirum, si quis neget lectum coniugalem pollutum, Dei virtutē alligatā ordini naturæ, inde Caluinus coniecit, cum dixit Sara, *Conclusi me Iehoua, ne parerem: ingredere ad ancillā meam.* Id enim est, ac si diceret: quia ego sum sterilis: ac propterea à me liberos tollere non potes, quare tibi ex ancilla. Itaq; oportet ei non venisse in mentē, Deum posse etiam ex sterili prolem educere. Reliqua omnia sunt facilia. Nec tantum Momo concedendum, vt si is neget Solem lucere meridie: ego id demonstrare coner.

XI. Superest caput tertium, de risu Saræ, ex Geneleos 18. Dolet Feuardentio, quod eam Caluinus accuset, quod loquenti Deo fidem abrogauerit: eamque incredulitatem dicat non excusandam: quod Dei potentiam intra sensus sui metas incluserit, eo que iniuriam Deo fecerit. Verum nihil est difficile. Constat Saram promissioni Angelicæ, opposuisse suam ætatem. Et, *Hæc verba, inquit Procopius, excutebat cõsideratio, tum sua, tum viri senectutis, qua præterierat, ad procreationem liberorum dandam operam.* Lyranus risisse dixit, quia reputaret Angeli dictum friuolum: quod si Caluinus dixisset, nemo cucullatorum non ignem posceret. Augustinus, questionibus in Genesim, *Arguitur Sara, quia risit: & non Abraham, cum similiter riserit, quia illius risus admirationis, huius dubitationis, quod diiudicare potuit, qui corda mouit.* Quamulō spatio distant hæc Augustini verba, à Caluini scriptis?

XII. Pergit Momus ad Isaacum, & Rebecam Isaacum Moses Geneleos 26. scripsit, simili cum parte consilio, dissimulasse apud Philistæos, Rebecam esse vxorem sibi: eoque nomine à Rege Abimeleco reprehensum. Obseruauit Caluinus, simulationem mendacii non absimilem. Id

Momo displicet. Quid tum? at veritati placet. Vere enim dissimulatio fuit. Sed, an proxima mendacio? Docuit Abimelec, Vere vxor tua est. Quomodo dixisti, Soror mea est? Quasi diceret cum persuasisset Philistinis non esse vxorem suam: cum tamen esset. Quid amplius? Vxorem à fide coniugii absolvens, alienis prostituit. Ne hoc quidem in Caluino ferre Momus potest. At ipse Isaac audiuit ab Abimeleo, Quid hoc fecisti nobis? paulum abfuit, quin dormierit vnus è populo cū vxore tua, & venire fecisses super nos delictum. Hæc cū ita sunt, qui vel illicitū hoc remedium negat, vel vacillasse Isaac fidē: nā ille haud ꝑcul abest à similib. peccatis: vtinam et ne à grauioribus. Ita enim sit, vt in aliis quisq; tantum excuset, quantum sibi ipsi indulget.

XIII. Sed dixit item Caluinus, Loquitur Moses de aliquo liberiore gestu Isaac, qui vel dissoluta lasciuia, vel coniugalis amoris testis esset. Nimirum in ea verba Moyses, Aspexit Abimelec rex Philistin per fenestram, & vidit: & ecce Isaac iudebat cum Rebeca vxore sua. Ex eo autem lusu constat Abimelecum coniecisse, Rebecam esse Isaac coniugem. Quid igitur? Nempe quidam exponunt longe durius quam Caluinus. Certe Lyranus de debito coniugali: quod Caluinus negat diserte: reputans indignum tanto viro. Et tamen admissum aliquid constat, quod ad id accederet. Itaq; interpretatur de liberiore aliquo gestu. At eum gestum, inquiet Momus, dixit esse testē, vel dissoluta lasciuia, vel coniugalis amoris. Ita sane: at non vtriusque: sed vel huius, vel illius. itaque sensus est, si non fuisset Isaacus Rebecæ maritus, eum lulum indicare potuisset dissolutam lasciuia. Quis enim nescit, non esse cuiuslibet ita se cum muliere gerere, quasi maritus esset? At Isaacus vere maritus erat: Ergo is lusus, qui in alio fuisset indicium intemperantis lasciuia, in eo fuit testis amoris coniugalis. Et ita Abimelecus interpretatus est. Quid ergo Momus rodit?

XIV. Superest-ne aliquid? Imo. Nam de eodem Caluino, Cecus rapitur in amorem primogeniti filii: vt eum alicui praeferat: atque ita cum oraculo Dei luctetur. Peruersus filii amor, quidam fuit cecitatis species, qua illi magis obstitit quam externa oculorum caligo. Nimirum volebat Esau, iacobu praeferri. Isaac. Id Caluinus non probat. Prædictum enim fuerat Genesios 24. contra fore. Et quidem prædictum ab ipso Jehoua, Maior seruiet minori. At Isaacus id nolebat. Nam in benedictione quam dedit Jacobo, putans esse Esau, diserte verba sunt, Seruiant tibi populi, & incuruent se tibi populi: esto dominus fratribus tuis, & incuruent se tibi filii matris tuae. Quid hoc erat, si non mira ratione prouidisset Dominus: nisi vt vel irritum redderetur oraculum, vel nugatoria ipsa benedictio Isaac? Si, inquam, is, cui benedicebatur, fuisset Esau, quem se credebat? Itaque non potuit probare Caluinus. Si nescisset Isaacus, facilis venia. Sed quis credat nunquam admonitū fuisse eius oraculi? Si sciuit igitur: imo, quia sciuit, debuit se ipsi suis renunciare, vt obsequeretur voluntati diuinæ. Enimvero mirum, Monachos, qui tanti faciunt obedientiam, vt homines transformant in pecora: sic enim claustrorum præfecti suis imperant, tanquam pecudibus: mirum, inquam, non videre: imo nolle videre, carnalem illum affectum fuisse Isaac deponendum: quo solet præferri liberis reliquis primogenitus: quandoquidem innotuerat illi, contra decretum esse à Deo. Nimirum culicem colant, qui Camelum glutunt.

XV. Iterum, In sanctissimam matronam Rebecam contumeliose inuadit, vocans eam, Astutam, dolosam fallacem, damnabilem, mendacem, prestigiis in re seria ludentem, caeleste oraculum suo mendacio obscurantem: hostile inter fratres odium accedentem, totam domum turbantem. Verba ea Momi, Caluino rodentis, & exclamantis demum. Hæc plane est intolerabilis impudentia. Estne hæc moderatio Euagelica? Et nescio quid præterea. Ast ego securior, hanc esse dico claustralem impudentiam, monachicā immodestiam. Caluini hæc sunt, Friuolum sane hoc videtur, quod senex muliebri astutia deceptus, per inscitiam, & errorem effusiuerit quod nolebat. Et certe vitio non caruit Rebecca dolus, quamuis maritū sano consilio regere non posset, non tamen hæc legitima fuit agendi ratio, vt eum circumueneret tali fallacia. Iam, cum per se damnabile sit mendacium, in eo grauius peccauit, quod talibus prestigiis in re sacra ludere ausa est. Et paulo post, Ergo caeleste oraculum suo mendacio obscurans, quantum in se est promissam filio gratiā abolet. Hic vero astutiam muliebrem lego: lego dolum, lego fallaciam, & mendacium. At Rebecam astutam, dolosam, fallacem, non lego. Aliud est enim de re ipsa iudicium ferre: aliud de persona statuere. Et huiusmodi vocabula habitum significant: ea autem quibus Caluinus vitur, duntaxat actum. Longe autem grauius est in aliquo habitum peccandi notare, quam actum peccati singularem. Itaque Momus impudenter calumniatur.

XVI. Nam de re ipsa, quid habet quod Caluino obstrepat? An falso dixit, astutiam fuisse, & dolum, & fallaciam, & mendacium? Prodeat, & libere eloquatur, quod habet in pectore, vt agnoscant omnes audaciā Monachicam. Quam tamen ipsius Isaac facile retundet autoritas, Venit frater tuus dolose. Damnabilem vero vbi, aut quando Caluinus Rebecā dixit? Nam ego duntaxat lego, Mendacium esse per se damnabile. Et tunc id dicitur damnans, Monachæ? Præstigijs appellauit, rum accurate compositam fallaciam, & quidem in re sacra, id est, benedictione, quæ circumstantia peccatum grauat. De cæteris quid dicam? Caluinus, Nam quod maritum in se prouocare, hostile inter fratres odium accendere, dilectum filium Iacob obicere presentis mortis periculo, totamque domum turbare non dubitat: hoc certe non aliunde quam ex fide manauit. Animo eius penitus infixa erat hæc aetas à Deo promissa: eam sciebat filio Iacob decretam esse. Ergo in factus Dei recumbens, & memor accepti oraculi, mundū obliuiscitur. En tibi laudes Rebecæ, quas Momus pro conuitijs excerpit. Magnam enim constantiam Caluinus exprimit eius mulieris, cui animo poterant obuersari tot pericula. Quis enim non videat obiecit se Rebecam iræ mariti? Nam vt sensit sibi impositu, Expauit pauore magno vehemētissime, de hostili odio inter fratres, de mortis periculo, de tota domo turbata, quid opus est dicere? Quasi ea non sint luculenter à Mose descripta. Itaq; muliere oportuit fuisse magnæ constantiæ magnæq; fidei (agebatur enim de permissione diuina) vt illa contentaret, nihilque minus in proposito perstaret. Hoc Caluinus laudat. Hoc Momus rodit.

XVII. Pergit. Notat Caluinus, Rebecam secure se maledictionis ream facere: & improbat supinam confidentiam, cum nullo Dei mandato instructa esset: consilio tantum capto de suo capite. Quid oportuim hic denti tuo, Zoile? An quod ream se maledictionis faciat? Atqui textus disertus. Super me sit maledictio tua, fili mi: quia Jacob verebatur, ne ita im-

ponendo patri, in maledictionem incurreret. Ergo hæc parte verum Caluinus dixit. An non potuit Zoilus, supinam confidentiam audire? Atqui ita Caluinus significat, eam confidentiam, cui nulla subesset legitima causa. Itaq; statim de Dei mandato. Innuens non posse quenquam in suis actionibus securum esse de Maledictione, nisi habeat madata Dei pro fundamento: nimirum ex quo certus fiat, se non male agere, At id mandatum, vel ordinarium est, vel extraordinarium. Rebeca nullum habuit ordinarium: nam contra, Deus ordinario mandato, non simpliciter ab eo quod rectum est, desecit in matris obsequium, sed potius Dei verbo obtemperat. Sensus est, non solo obsequio matris deductum fuisse à recto: sed potius vt obtemperaret Verbo Dei: nimirum, quo dictum erat, Maior seruiet minori. Itaque eum obliuiscit Caluinus id quod in hoc opere laudari poterat: id Momus torquet in conuictum. Miramini sinceritatem, Caeterum enim desecit à recto, solus, opinor, Sycophanta dubitat. Recte igitur notauit Caluinus errorem particularem: hoc est, esse in hac eadem actione admittum aliquid boni: sed & aliquid mali: & hoc aliquid mali, particularem errorem vocat. Quid ergo: irascaturne Momus, quod hunc errorem vitio carere negat? Ipse videt. Sed hoc vitium in eo Caluinus obseruat, quod non sit talibus fallacijs adiuuanda Dei veritas. Nimirum, quia non est faciendum malum, vt eueniat bonum. Et hæc ergo parte, merito dixit, eum temeritatis culpam sustinere: quod Dei prouidentia diffidens ad benedictionem patris occupandam fraude obrepit.

XVIII. Sed de Jacobo, non minor tragædia: qua impositum Isaac, qua ductæ vxores. Illum Caluinus omni fide spoliatur, quæ cunctarum virtutum basis est. Male factum, inquam, si certo factum. Audiamus, Quod Iacob non sponte se patri offert, fidei valde contrarium est. Secum disceptans, se fide destitui ostendit. Dubitatione obtenebratam fuisse videmus eius fidem. Et hæc significant Iacobum exui omni fide: Atqui non ita est, perfide Contra enim Caluinus, diserte, eodem ipso loco, Et certe quamquam ea non prorsus vacuus erat, hæc tamen in patre coarguitur eius defectus. Potest-ne is omni fide, qui negatur ea prorsus vacuus? Quid igitur? Nimirum hæc parte negauit Jacobo constare fidem, id est, hoc in actu. Et quid clarius? Primo enim actus erat non bonus: potest ne autem in actu non bono, ea ratione, qua est non bonus, fides esse? Deinde ipse prodir. Refutat enim, cum mater iubet: & testatur se vereri ne maledictionem sibi pro benedictione procuraret. Tantam incertitudinem non patitur fides.

XIX. At non simpliciter desecit ab eo, quod rectum est in matris obsequium. Et hoc Caluinus dicit. Dicit enim vero, inquam: sed Momus impudenter truncat, Iacob, inquit, non simpliciter ab eo quod rectum est, desecit in matris obsequium, sed potius Dei verbo obtemperat. Sensus est, non solo obsequio matris deductum fuisse à recto: sed potius vt obtemperaret Verbo Dei: nimirum, quo dictum erat, Maior seruiet minori. Itaque eum obliuiscit Caluinus id quod in hoc opere laudari poterat: id Momus torquet in conuictum. Miramini sinceritatem, Caeterum enim desecit à recto, solus, opinor, Sycophanta dubitat. Recte igitur notauit Caluinus errorem particularem: hoc est, esse in hac eadem actione admittum aliquid boni: sed & aliquid mali: & hoc aliquid mali, particularem errorem vocat. Quid ergo: irascaturne Momus, quod hunc errorem vitio carere negat? Ipse videt. Sed hoc vitium in eo Caluinus obseruat, quod non sit talibus fallacijs adiuuanda Dei veritas. Nimirum, quia non est faciendum malum, vt eueniat bonum. Et hæc ergo parte, merito dixit, eum temeritatis culpam sustinere: quod Dei prouidentia diffidens ad benedictionem patris occupandam fraude obrepit.

XX. Jam forte durius. Deposito metu, audacter, & secure mentitur. Benedictionem fraude petit, seque mendaciter insinuat. Sacrum Dei nomen suis mendacijs permiscet. Periuuri culpa non caret. Hæc omnia de Jacobo Caluinus. Examinemus. Obseruat mutationem. Quia, primo cum ageret cum matre, timidum sese Iacob ostendebat: neque audere sese patri listere, pro Esau: nunc autem conceptis verbis, quærenti patri, Quis es mihi? fidenter respondet, Ego sum Esau primogenitus tuus: feci quemadmodum loquutus es ad me. Ergo in hac mutationis obseruatione nullum peccatū. Quid ergo? nempe Momo dolet accusatio mendacii. Atqui res ipsa loquitur. Dixit enim se esse Esau, se esse primogenitum. Sic enim res erat? Minime omnium. Et non est, id mendacium? Itaque Rabbinoorum nonnulli distorquent verba: quasi dictum, Ego sum is qui tibi adfero: & Esau est primogenitus tuus. Sic enim Iarki. Sed id Rabbincum somnium est, fatis refutatum ex sequentibus, Feci quemadmodum loquutus es ad me. Necessè igitur est agnoscere mendacium. Vnde Chryostomus, vt Jacobum, quem tantum actum simul esse dicit, excuset, iubet non attendere factum, in quo mendacium erat. Probe: vt & in re ipsa, quæ gerebatur, agnoscam defectus humanos: & tamen prouidentiam diuinam admiremur. Sed maius, hoc est, quod mendacijs Dei nomē admisceatur. Et tamen tam clarū in contextu, vt dissimulari nequeat. Quærit Isaac, Quid hoc? quod festinasti ad inueniendum fili mi? Nimirum, quia coniciebat, non ita diu esse, cum iussisset parari sibi venationem: itaque miratur tam subitum reditum. Respondet Jacob, Quia occurrere fecit Iehoua Deus tuus coram me. Hoc vero, quid aliud est ad mentem Isaac, quam asserere sibi venationem occurrisse solito citius, idque factum certa Dei prouidentia? Atqui nulla occurrerit: nam mater omnia parauerat, & præparata, vt eleganter loquitur Isidorus Pelusiotes libri 2. Epistola 58. Ergo hoc quoque mendacium erat: & ei mendacio admittum Dei nomen. Itaque Caluinus carere periuuri culpa, negat, & quidem carens conuicti culpa.

XXI. Jam de Jacobi nuptijs, Momo dolet non probari Caluino germanas sorores, vni eademque viro locatas: & quidem eodem tempore, eamque ob causam appellatam alteram alterius pellicem: dictum, præter naturam misceri vno in lecto duas sorores belluino more. Leam non fuisse legitimam vxorem: reuertam tamen, & additam polygamiam: imo incestum. Leam patri consciam abduxisse sorori maritum, nec propterea excusari Jacobi libidinem: Hæc, inquam, improbat omnia Cucullio. Quid tū? Deo laus sit in æternum, quod istiusmodi hominum portentis non simus obnoxii. Quid enim non improbarent in nobis, qui ipsissimam Dei veritatem improbat? Si Deo, si sani hominibus cerebri probem nos ipsos, tum vero Cucullionibus longum flere. A Labano deceptum fuisse Jacobum, ipse Jacobus conqueritur: & re ipsa constat. Et quia Coniugium non concubitus, sed consensus facit, proculdubio non erat Lea vxor Jacobi, quia fraudulente substituta: nisi ipse Jacobus postea consensisset. Itaque hæc tenus Caluinus non peccat. De bigamia dictum paulo ante. Peccauit igitur Jacob, consentiens vt alteram vxorem duceret. Neget-ne autem Monachus incestum esse, cum duabus germanis sororibus, vnus idemque copulatur? Bene ergo Caluinus, & quidem exaggerans belluino morem: nam inter belluas id nullum discrimen est: inter homines esse debet.

XXII. Deus bone! quanta haciam peruersitas est: ne in sororum quidem contentionibus, quicquam peccati agnosceret Cucullionis spiritum? Id vero omnem impudentiam transcendit. Stringit calamum Caluinus, inquit, in beatam Rachelem. Beatam sane, & spero esse, & credo. Sed nihil vnquam

vnquam peccasse, tenebriones volent? Aut si peccarit, dissimulandum? Iud, qui plene confutatum volent, legat caput Genesios 30. & obseruet: Cōmotum fuisse Jacobi furorem aduersus Rachelem. An nullum ob peccatum? Ergo ipse Jacob peccasset, quem tamen etiam non patiuntur accusari. An vero ob leue peccatum? Itaue? qui Rachelem amabat tenerrime: & plus quam Leam? Hic ob leue peccatum, & iram & furorem conceperit? Peccauit ergo & grauius peccauit. Nec in Jacobum tantum, verum in æmulationem aduersus sororem, substitutionem ancillæ, & reliqua, quæ cū Dei in incesta polygamia vindicanda, hunc ego quem virum dicā? Imo negare grauius peccatum à Rachele: certe pia conscientia, non patietur dissimulari, etiam si iubeat tolerari, & quidem cum gemitu.

XXIII. Iob sequitur: quem Caluinus dixit, excedere omnes modestiæ terminos: enormia, & exorbitantia verba proferte, vt videatur plane desperatus: murmurare aduersus Deum: ingratus fuisse contra Deum: videri velle insurgere aduersus Deum. Omnia Dei beneficia vno fasce inuoluerit, ingratisque interpretari: loqui vt Ethnicum, qui nullam habet spem vitæ secundæ, futuræque resurrectionis: loqui tanquam incredulum, qui nec Deum, nec religionem vllam norit.

XXIV. Atqui Iobum peccasse, ipsa docet Scriptura, quæ varios, quasi Actus distinguens: in primo, post omnium suorum amissionem pronunciat, *In hoc toto non peccauit Iob, neque attribuit insulsiatatem Deo*, cap. 1. Deinde in 2. Actu, post ipsius personalis plagæ initia *In toto hoc non peccauit Iob labiis suis*, cap. 2. At, cum perleueraret plaga, *Post hæc, aperiens os suum, maledixit diei suo*. Hic vero quis tam stupidus est, vt non videat primos duos illos actus distingui, imo, separari à sequentibus? Et sensum esse, non similitudinem gestisse sese Iobum in reliquis? id est, & peccasse labiis suis, & tribuisse insulsiatatem Deo: Et quidem luculentum id est, ex comparatione verborum. Illis enim verbis quæ laudata sunt, quid sanctius? quid modestius, quid magis pura? At reliquorum maledictiones perpetuæ quam distant? Itaque quicunque hactenus Iobum excusauerunt, coacti sunt ad allegorias confugere, & quidem varie: non enim omnibus eadem placuerunt. Sed cur ad allegorias? Nimirum, *Si superscietenus historia attenditur, quid his verbis reprehensibilis inuenitur?* inquit Gregorius, capite libri 4 in Iob: & cap. 4. de re simili, *Hoc nimirum tanto intrinsecus maiori mysterio plenum est, quanto extrinsecus humana ratione vacuum. Nam si quid exterius rationale fortasse sonuisset, nequaquam nos ad studium interioris intellectus accenderet. Eo ergo nobis plenus aliquid inus inuenit, quo foris rationale nihil offendit. Constat ergo his Iobi sermones ad literam esse irrationabiles: esse reprehensibiles. Quid iam effertur, quo necesse sit ad allegoriam diuertere: & quidem neglecto profus literalis sensu? Quamquam ipse contextus ita est, vt quæcumque allegoriam fumas, non possis ad eam omnes partes aptare. Itaque certum habuit Caluinus non discedendum à litera.*

XXV. De Monacho autem quod dicam non occurrit, saltem pro merito, Sycophantam egit aperitissime discerpens Caluini dicta, vt nihil appareat, nisi tetrum, atque horrendum. Ille autem ita se gessit, vt verborum peccata serio exagians, quæquid tamen potuit cogitari ad virum sanctum excusandum, id expresserit. Quam diabolici ingenii Monachum oportuit esse, qui hæc omnia dissimulari? Caluinus igitur, cum alia multa, tum hæc sermone vndecimo, *Sunt qui Iobum excusent, prorsus, quasi ita à malo agitantur, vt tamen contra Deum non blasphemarent. Alii imaginantur, oblitum prioris patientiæ, prorsus excessisse limites, nec amplius meminisse Dei gloriæ: sed affectibus suis abreptum, loquutum quasi amantem: Quicunque prius vxorē stultitiæ arguisset, nunc sese duplo stultiores ostendere, maledicendo diei natiuitatis sue*. Hæc Caluinus ex alio uero mente, discedentiū in alterutrum extemum Nunc ex sua. *At certum est Iobum non deuenisse in hoc extremum: semper enim scopum habuit, Deo obedientiam prestare, vt videbimus. Interea tamen non potuit pugnando, non vulnerari: non titubare, non flecti. Hoc igitur medium teneamus: In Iobo non fuisse priorem perfectionem: & quamquam male pressus videretur in medio itinere defecturus, nihilominus persistisse in cursu suo, voluisseque Deo obedire: nec tamen, vt de se Paulus loquitur, perfecisse bonum, quod volebat. Infinita reperias istis similia. Atque adeo sermone 12. Primo inuitu videtur, Iobus hic loqui, tanquam Ethnicus, cui nulla spes esset alterius vitæ, nulla resurrectionis. Et hæc Momus lancinat: at latitum Caluinus, Atqui nunquam deleta spes illa fuit ex eius corde. Quid hoc est? Nimirum, Gregorius dixit: si attendamus ad historiam, id est, ad ipsorum verborum recitationem, nihil esse reprehensibile.*

XXVI. Super sunt Moses, eiusque vxor Sephora: Elias, Daniel, Esaias. De Mose quid? *Non fuit* (inquit Caluinus) *ea constantia, & magnitudo animi, qua decebat, sed haesitauit in fide*. Imo hæc non sunt Caluini verba: neque Latine, neque Gallice. Hæc potius, *Videmus non omni ea parte fuisse magnanimum, vt decebat, sed cum sua timiditate luctatum esse*. Timiditatem non fidem audis. Ceterum explicat, id quod textus notat, Mosen, cum accingeret se ad Israelitam vindicandum ab iniuria Ægyptii, circumspexisse prius, an quisquam esse posset conscius. Ex eo non nihil timiditatis Caluinus arguit. Quid enim posset aliud? Et tamen agnoscat fortē, *Quamuis, inquit, ad hoc facinus edendum instructus fuerit rara fortitudine spiritus: simul tamen coniuncta fuit infirmitas, qua arguit, non absque haesitatione fuisse aggressum, quod tamen sua vocationis esse nouerat. Hæc ne Momus quidem carperet: at Monachus totid. Quanto iste deterior illo?*

XXVII. Nondum satis. Fidem Mosis Caluinus dixit pene suffocatum: non fuisse illi præsentem animum: iniuriam inflixisse Deo, propter homines detrectasse obtemperare Deo, fuisse dissidentem, & ingratum aduersus Deum. Furiosus insanuisse, quam vniuersum populum: maiorem eius fuisse insaniam, quam totius populi: pœnituisse vocationis suæ: Deum tarditatis arguisse. Et hæc omnia, colligit Cucullio, ex commentariis in 4. & 5. caput Exodi. At ego in caput quartum lego, *Recitat hoc capite Moses, quam cunctanter Deo paruerit, non pernicacia, sed timiditate. Neque enim, vt solent refractaria bestia, iugum excutit: sed hic, & illuc declinat, ne sibi aptetur. Atque hinc melius prospicere licet quanta infirmitate laborauerit, vt fides eius prope esset suffocata. Nimirum, quia Mose, primo, rationes suas opponit mandato Dei, non credituros sibi Israelitas: tum se esse balbum. Et his cum ef-*

set satisfactum, tum denique, *Obsecro Domine, mitte per manum, per quam mittes. Hoc est tandem, atque vt vt sit, tamen sese mitti non vult, sed alium, Itaque, iratus est furor Iehoua, contra Mosen*. At nullum ob peccatum? Dicant Monachi, pii certe non dicent. Ergo id peccatum Caluinus obseruat, & primo fidem quasi suffocatum. Qui enim potuit aliter? Nam sese fides Deo statim subicit, nec obloquitur Deo. Non fuisse ei præsentem animum, totidem verbis non lego: sed rem ipsam, *Omnis tergiversandi modus captat Moses, vt onus sibi impositum auertat: non quod imperium detrectare in animo sit: sed quia grauitatem formidat. Virum igitur suarum dissidentia, eum ita lentum, ac tepidum reddit*. Hæc lego, in quibus conuictum inueniri credo: sed à temerariis Monachis, qui audacter quilibet aggrediuntur. Sed modestis viris, aliud iudicium.

XXVIII. Addit Caluinus, *Modestia quidem fuisse hunc quem obrendit defectum reputare, modo tantum superius à Deo rogasset: sed quum ultra progreditur, vt immunitatem impetret, Deo facit iniuriam, ac si seruis suis plus imponeret oneris, quam sint ferendo, vel inconsiderate quiduis mandaret. Hic vere quid cōuicti sit, possitne quisquā scire a Monacho? Nam detrectasse onus Mosen certissimū: & quidē cum pertinacia, quo iure, quo prætextu? Moses ipse ostendit, quum suos defectus prætextit. Tolerabilis causa iudice ipso Caluino; si simpliciter, & absque contumacia. Sed quum obfirmat se Moses: & quo quomodo alium mitti postulat: quid id erat? Excusandum, si ei cum homine, quantumuis magno negotium fuisset. At erat cum Deo. Itaque, tantundem erat, ac si dictum, nescire Deum cui id onus committeret, aut etiam committendum esset. Et hiscent Monachuli, vbi obmutescunt Sancti? Et quidem magno se iudice Caluinus tuetur, *Iratus est enim furor Iehoua contra Mosen*. Ergo Moses peccauit: & in Deum. Cætera non potui apud Caluinum legere: itaque omitto.*

XXIX. Sed Bellarminus eundem ægre fert arrogantia, atque superbiæ insulari: quod imperiose legem Deo præscripserit, suaque eum iustitia exuerit. At hæc aliter habent. Et licet mirari Papistarum ingenium, fere dicam perpetuum: quid Caluino solent pro magno peccato imputare, & quidem proprio: quod ille tamen non attingit, nisi vt refutet. Sic alias sapit: Sic nunc. Nam exponens Caluinus illa Mosis verba, quibus postulat, aut dimitti peccata populo, aut se deleri de libro vitæ, Exodi 32. *Quod mox sequitur* (inquit) *multis modis videri potest absurdum. Primum, quis sic loquitur vnquam, qui diserte asserat? Ergo Caluinus non scripsit id multis modis esse absurdū: sed videri posse. Tum subiicit argumenta, quibus ea quæ prætextitur absurditas exaggerari potest, Quia, & imperiose legem Deo præscribit Moses: & præcipiti impetu quantam in se est: labefactat æternum eius consilium, & inconsiderate sua ipsum iustitia exuit. Dein his tribus capitibus, paucis verbis declaratis, Ego vero, inquit, quasi separans se ab iis, qui adeo leuere Mosis dictum exagitant: & seorsim ab illis suam exponens sententiam, Ego vero non inficior tanta vehementia Mosen fuisse abreptum, vt loquatur, quasi cœlestis. Verum notandum est, dum suas curas in Dei sinum fideles exonerant, non semper distincte agere: nec verbis compositis: Sed nunc balbutire, nunc fundere gemitus inenarrabiles, nunc aliis omnibus præteritis vnquam aliquod votum arripere, & vrgere. His positus, ad tria illa capita respondet diserte, negando: quo maior est Bellarmini non incogitantia, sed nequitia: Certe, inquit, nihil minus in animo habuit Moses, quam Deo legem ferret: nec rogatus dixisset, eueri posse, quod Deus ante mundi creationem, de electis suis decreuit. Sciebat denique, nihil à mundi iudice esse magis alienum, quam perdere insontes vna cum reprobis. Falsa igitur illa obiectio erat contra Mosen: & quidem iudice Caluino. Quid ergo Bellarminus? In signis Sycophanta.*

XXX. Conuenit Sephoram durius tractatam. Duobus locis, præfatione in septimam controuersiam: & capite 7. de Baptistini Sacramento. Quid ergo? Nempe Caluinus arguere Sephoram stultitiæ, temeritatis, impotentia, & grauis peccati, quod filium circumciderit. Negat ergo Bellarminus peccasse Sephoram in circumcidendo filio, viro præsentem: quia fecerit coacta, siue à Mose, siue à Deo: & Mose quidem, cui circumcidendi nulla facultas erat, siue ob morbum, vt quidam putant, siue ob Angelum cum gladio nudato. Cæterum, Sephoram circumcidisse filium sine proposito obsequendi Deo, & proiecisse præputium in terram, & obmurmurasse contra Deum, & contra maritum: hæc vero esse mera mendacia sine vlllo fundamento: Scripturam nihil tale dicere.

XXXI. Coactam Sephoram admitto: admittit etiam Caluinus: sed non peccasse, qui conficitur? Imo peccasse iam eo ipso constat, quod cogi debuerit vt circumcideret: quod cum mandatum esset à Deo, debuit ipse fieri. Quamquam illud cogi sophistice Bellarminus vrgit. Non enim Caluinus coactum dicit à Deo: sed simpliciter coactam: nimirum, vt solemus loqui, cogi nos ad id, quod facimus non sponte, sed vitandi maioris periculi gratia: vt nauæ iacturam faciunt coacti: vt medici coacti membra secant. Sic Sephora coacta non vlllo Dei mandato: non etiam mariti imperio: fed vehementi illo timore amittendi mariti: quo extra se facta, partes assumpsit non suas. Non potuisse Mosen, diuinatio est. Nam illud de morbo. Iudicum est somnium: hoc autē de gladio, cuius? Certe vtrunq, æque præter Scripturam. Textus, *Accidit in itinere, in hospitio, vt occurreret ei Iehoua, & quæret occidere eum*: quomodo occurreret, quomodo ostenderit occidere velle, textus non significat: quis diuinet? Abeunt in diuersa interpretati: alii ad morbum, alii ad gladium, alii ad suffocationem, nonnulli ad draconem: nihil certi statuente Pererio. Caluinus suo more religiosissime, *Qua forma apparuerit nescitur: nisi quod verba satis clare indicant, Mosen de eius ira certiorum fuisse factum, vt mortem sibi propinquam esse cognosceret. Itaque non constat Mosen non potuisse his fungi partibus.*

XXXII. Præputium in terram fuisse abiectum, Caluino significarunt hæc verba, *וַתִּבְרַח וַתִּפְּרָץ אֶת-הַפְּרָפְרִיץ*. Imo alii præter Caluinum. Salomoni Iarchi: Paphrastæ Chaldaeo. Et alii quibusdam. Neque est in textu quicquam non apte coherens. Itaque vertit Caluinus, & proiecit ad pedes eius. Arias Montanus, *Tangere fecit pedes eius*. Vatablus in minoribus annotationibus, *Proiecit præputium filii sui ad pedes Mosis*. Non mentitur ergo Caluinus, nisi meritiatur Pererius in Exodi 4. disp. 7. *Mihi, inquit, rectius, & aptius, atque congruentius narrationi Scripturæ sentire, atque interpretari videtur, qui pronome illud eius, referunt ad Mosen: ad cuius pedes abiecti Sephora præputium amputatum filio. Nisi mentiatur Sa, sic annotans, Tetigit q. d. proiecit præputium ad pedes Mosis. Obmurmurasse Sephoram contra Deum, & maritum,*

tum, quis non coniciat ex his verbis? *Proiecit ad pedes eius, & dixit, Certe Sponsus sanguinum tu mihi es, id est, recte Sa, Causa mihi es fundendi sanguinis.* Et hoc ipsum explicatius Pererio, *Sephora post circumcisum situm, atque praeputium eius sanguinolento ad pedes Moysi proiecto, dixit Moysi, Sponsus sanguinum tu mihi es: quasi diceret, Nisi ego sanguinolentam filii mei circumcisionem fecissem, tu ab Angelo interfectore perisses: te igitur ego mihi denuo sponsum acquisivi: non quidem dote pecuniaria, sed profusione sanguine filii mei.* Porro ipsa phrasi, *Sponsus sanguinum, non sonat in bonam partem: & abiectio praeputii, non in indignationis signum erat? Obmurmuravit ergo viro: & qui potuit viro, ut non etiam Deo, siue mandanti, siue cogenti? Quae cum ita sunt, quis austerat, hoc sibi Sephoram proposuisse, ut obsequeretur Deo: mirum in Jesuita, cui non obedientia tantum placet, sed etiam obedientia caeca. Nisi forte, ut amat ea caeca superstitio, hominibus magis quam Deo obediri velint. Sed his positis, nemo pius mirabitur stultitiam Sephorae taxari à Caluino.*

XXXIII. Etiam dici hominem depravatam: nimis vehementer zelo correptum: turpiter vocationem suam deseruisse, vitam praerul. sive diuinæ vocationi: nec simpliciter, nec recte Deo respondisse, cum interrogaretur: peccauisse, queritando se solum à clade superstitem esse: raptum fuisse spiritu feruitutis, & vindictæ. Hæc, inquam, omnia Feuardentius ferre non potest. At quis dixit? Ex Gallico Caluini scripto, Latina facta asserit, impudentissimus Cucullio. Enimvero horum nihil est profus, cuius vel apicem legas in Caluino: sed duntaxat allucinatam esse Eliam, cum voluit suo iudicio recensere Dei populum commentariis in 11. ad Romanos. Vermilius tamen in 19. prioris Regum, primo, Eliæ fugam reprehendit, *Peccauit (inquit) suam relinquendo stationem, in qua fuerat à Deo collocatus.* Et paulo ante, *id considero, viros Dei, quantumcumque sanctos, alternis vicibus esse modo fortes, plus quam credi posset, modo humana laborare infirmitate: & cum ita debilitantur, id eorum magno bono, & commodo accidere. Reprimunt enim factus, & elatio, quæ sanctis facile solet obrepere: Elias praclara, & fortissima gesserat: quare tentari forte coeperat elatione, ac superbia stimulis, ut Romanus Gregorius, hac tractando scripsit. Ideo in bonum ei cessit infirmitas, quæ est perturbatus.* Et iterum, *Elias interrogati simpliciter, ac recte, minime responderet, nec veram sui discessus causam refert. Oportuit quippe illum dicere: Sum redditus admodum infirmus: Izabelis minus ferre non potui, & propterea concessi huc ne ab ea interficerer, ac vitam meam pluris feci, quam vocationem ab te mihi collatam.* Hæc omnia ad verbum Petrus Martyr. Et quid peccat, queso? Fugisse Eliam constat: & fugisse auditis Izabelis minis. At qui non ad fugam minus erat, sed ad prophetiam: & paulo ante audierat sibi eundem ad Achabum, a quo quærebatur ad mortem. Et qui regem non debuit timere, hunc laudet qui quam perterritum vnius mulierculæ minis? Fugiendo quid factum, si non deserta statio? Non enim vocatus erat, ut prophetaret in deserto. Quid quod eum Scriptura dixit abiisse, secundum animam suam: non dixit fugisse in Spiritu Domini? Peccauit ergo Elias: & peccauit deserendo vocationem suam: *Quid tum? Quæsiuit Deus, quænam illi causa esset aduentus in desertum, Quid tibi hic Elias? Elias respondet, zelo factum, ut huc diuerteret: at qui contra Scripturam causam adfert minas Reginæ. Ea fuit Vermilio causa, ut negaret recte, & simpliciter responsum. Magnum vero crimen! De spiritu feruitutis, & vindictæ, nihil lego: tantum lego: forte tentatum fuisse elatione, ac superbia stimulis. Quod, præter calumniosissimum Monachum, quis rodat?*

XXXIV. De Daniele rursus mentitur spiritus monachicus: accusari à Caluino, quod superstitione, & molesto fastidio laboraret, cum cibos Ethnicos gustare noller. Quod zelo inconsiderato deditus esset: homo leuis, & inconstans: & quod eius sobrietas, & abstinentia simpliciter, & absolute non sit laudanda. Quod per Chaldaeam pergens promiscue cum aliis cibos communes, lege diuina prohibitos, edere consueuerit. Quod aut ea vitia contraxerit: locum se præbuerit sacrilegii, & impietatis Nabuchodonosoris: quod ambitiosus fuerit, sociisque suis dignitates, & munera per ambitum quesierit. En accusationem! Imo en *Cæsar. 1. 10. 11.*

XXXV. Tria sunt capita distincta. Nam prima pertinent ad eam ciborum abstinentiam, cui sese Daniel dicitur assuefecisse, capite primo. Hic vero tantum abest, ut quicquam Caluinus in Daniele reprehendat: ut potius serio laudet. Quid ergo? Nimirum suo more solers Sycophanta, id Caluino imputat, quod Caluinus refutat, *Quæritur, inquit, an fuerit tantum momenti in cibo, & potu, ut debuisset Daniel ab illis abhorre. Hæc quæstio est: tum in alteram partem, Videtur enim hac quædam fuisse species superstitionis: vel saltem videtur nimis fuisse morosus Daniel, qui ita reiecit cibum, & potum regis. Scimus enim omnia esse pura puris: & regula hæc valuit seculis omnibus. Atque id primum argumentum, Deinde nihil simile de Iosepho legimus. Id secundum, Et postea verisimile est, Danielem usum fuisse promiscue cibis quibuslibet, cum polletet magno honore apud Regem. Hoc tertium, ex quibus conclusionis, Posset videri fuisse quidam inconsideratus zelus: vel posset adscribi nimis morositas. Si Daniel tantum ad tempus repudiasset cibum regium, fuit leuitatis & inconstantis, postea sibi permittit liberam, à qua abstinerat ad tempus. Si autem iudicio, & ratione hoc fecit, cur non persistit in suo proposito? Hæc, hæc sunt, quæ crimini dat Cucullio, quasi à se, suoque sensu ea Caluinus diceret: cum tamen non proponat, nisi ut obiecta ab aliis. Deus bone! quid nos similiter non possemus contra bonos scholasticos? Nam illi similiter disputant aduersus omnes fidei articulos. Videtur, inquit Caluinus. Audin' ipsissimam scholarum phrasin? Thomas, Videtur quod Deus non sit. Videtur quod Deus sit corpus. Videtur quod in Deo sit compositio materiae, & formæ. Videtur quod non sit idem Deum quod sua essentia, & natura: & infinita eiusmodi. Aut hic ergo grauissime peccat: aut cur non Caluinus immunis à peccato? Nam postea, *Respondeo, rursus idem scholasticorum stylus. Quid ergo responderet? Danielem abstinnisse principio à lauitiis aula, ne inescaretur. Et paulo post, Noluit tantum sibi temperare à nimia ciborum copia, vel à delitiis, sed voluit desistere à laqueis Sathana, quos videbat sibi esse circumdatos. Nec dubium est, quin sibi conscius fuerit propria infirmitatis. Et hoc etiam in magna laude ponendum est: (audin' Sycophanta) quod sibi diffusus voluit procul fugere omnes illecebras, & captationes. Caluinus ergo non carpit Danielem Monache, sed laudat.**

XXXVI. At negat eius sobrietatem, & abstinentiam simpliciter, & absolute esse laudandam. Os impudens! Audi Caluinum, *Neque tamen hæc sobrietatis spectata sunt à Daniele, nimirum, ut sibi temperaret à cibis & potu.*

Non igitur hic simpliciter laudanda est eius sobrietas, & continentia: quem admodum multi torquent hunc locum ad laudes ieiunii, & dicunt hanc summam fuisse virtutem in Daniele, quod prætulit legumina aulicis delitiis. Ita Caluinus, vnde aniam calumnia Cucullio sumptit: quasi hoc sensu Caluinus negarit simpliciter laudandam Danielis continentiam, ut indicaret in ea aliquid fuisse reprehendendum: itaque de suo effrons Monachus addidit, absolute, & quod Caluinus scripsit, non esse simpliciter laudandam; ille dixit non esse simpliciter, & absolute laudandam: quod Caluino nunquam venit in mentem. Quid igitur? Nempe in hoc vno eodemque facto Caluinus geminam laudis causam agnoscit, vna: ipsam abstinentiam à lauitiis aulicis: *Rarisima est hæc virtus, ut quis sibi temperet, cum cibo, & potu abundat.* Alteram longe maiorem, pietatem: *Nam Daniel, inquit, non modo sibi voluit cauere à lauitiis cibi, & potus sed quoniam videbat, certum periculum instare, ne inescaretur talibus illecebris, ideo simpliciter statuit in corde suo non gustare cibum aulicum, nempe, ut in ipsa mensa perpetuo reuocaret memoriam gentis suæ.* Hanc causam Caluinus expendit: & ob eam multo magis laudandum censet Danielem quam si nihil cogitasset præter abstinentiam à cibis: quam tamen ipsam rarissimam virtutem esse concedit. Incipit me pudere tui, Sycophanta?

XXXVII. At idem dixit Danielem per Chaldaeam pergentem promiscue cum aliis cibos communes, lege diuina prohibitos, escrasse. At hoc rursus mendacium est. In argumentis aduersariis hoc vnum est, *Et postea verisimile est, Danielem usum fuisse promiscue cibis quibuslibet.* Et postea: negat esse dubium, eisdem quatuor adolescentibus ante id tempus, & in Iudæa, & in Chaldaea, cibum sumpsisse eorum more, sibi que permisisse edere quicquid oblatum erat, *Non ergo, inquit, legumina petebant cum essent in diuersorio, & in toto itinere: sed iam coeperunt legumina petere, cum rex vellet eos inescere suis delitiis.* Hæc Caluinus. Sed nihil Caluinus de cibis, lege diuina prohibitis. Nihil, inquam, de iis Caluinus. Sed impurus Sycophanta de suo addidit, audacissimum calumniam. Enimvero non abstinebat adolescentens duntaxat à cibis in lege prohibitis: sed etià à plurimis permisis. Quis n. audiuit Deum iussisse, ut solis leguminibus Iudæi vescerentur, neque præter aquam quicquam biberent? Hoc igitur quærit Caluinus: qui factum sit, ut tum abstinerent carnibus, & vino: ac verisimile statuit, quod nemo ueget, ante id tempus haud ita vixisse. Sed de cibis vetitis, iterum testor Caluino in mentem non vixisse.

XXXVIII. Secundum accusationis caput erat de contractis vitis aulicis. Caluinum audiamus in caput secundum, cum describitur Nabuchodonosor prostratus, adorare Danielem, & iubere eidem sacrificari, *Exortitur quæstio de ipso Propheta, quod passus fuerit ita se coli. Hanc quæstionem ita tractat, ut supponat ex Scriptura non apparere, vtrum hoc regis factum Danieli improbarit. Quo in medio constituto, dupliciter disputat: primo supponens non improbare, si hoc silentio præterit, fateri necesse est ipsum aliquid iam vitii contraxisse ex aulicis corruptelis. Quid enim aliud diceret? Aut quis credat potuisse Danielem non peccare in religione, si passus est non se adorari tantum: sed etiam sibi sacrificari? Quod si ita peccauit, vnde nisi ab aulico contagio? Verum nihil Caluinus pro certo asserit. Secundo ergo, perspicue ostendit se procliuiorem esse ad Prophetam excusandum, Fieri quidem potest, ut recusauerit Daniel, & ita compescuerit stultitiam regis Babylonis: sed hoc relinquo in medio, quoniam tacetur: quanquam certe vix mihi probabile est tacuisse, cum videret ad se transferri Dei honorem aliqua ex parte. Fuisset enim tunc socius sacrilegii, & impietatis. Vix potuit hoc cadere in tam sanctum Dei Prophetam. Hic Caluini sensus est: illa ergo Monachi mera calumnia.*

XXXIX. Superest tertium criminis caput, de ambitiose postulatis muneribus. Atque en rursus spiritum vertiginis, id ipsum Caluino imputantis, quod serio Caluinus refutat, eodem Danielis capite, *Posset (inquit) hic notari aliqua ambitio in Propheta, quod honores venatur suis sociis.* Et rursus, *Posset hic Daniel esse suspectus ambitionis: posset etiam obici aliud crimen, quod quæstum fecerit ex doctrina sibi diuinitus patefacta.* Atque ea est Danielis accusatio. Vbi primum quis tam stupidus est, qui nesciat quid indicet illud, *posset notari, posset esse: Neque sane opus erat, ut admoneret, nisi hæc monachorum dementia importuna esset. Caluinus ergo sic indicauit, ex eo loco posse à quibusdam occasionem sumi calumniae Danielis: neque ex suo sensu eas promi calumnias: sed ex aliorum. Itaque statim refutans, *Sed potius respexit populum suum: voluit oppressis aliquid solatii afferre. Cum ergo Daniel, tactus misericordia, querit aliquid leuamen populo Dei, non est cur illum infirmulemus vilius vitii: quia neque priuatis commodis additus est, neque etiam honores appetit, vel sibi vel sociis: sed intentus est in scopum illum, ut scilicet possint socii suppeditas ferro Iudæis laborantibus. Et post, Deinde ex re colligere promptum est, quia pius, & humanus fuit affectus Danielis, nihil fuisse ab ipso peccatum. Quis credidisset vquam in vilo homine tam desperatam esse posse calumniae rabiem? Diserte Caluinus nihil à Daniele peccatum fuisse testatur: & Sycophanta speret adhuc probari posse Caluinum in eo ipso fuisse Danieli iniuriam?**

XL. Ad Elaiam venio, qui Caluino insolita visione ita consternatus est, ut Prophetam se esse obliuisceretur. Nullum fuisse idem scripsit in eo sensum, qui non obstupesceret præsentia Dei: ut quasi lymphatus se in tenebras addidisset: imo iam desperans de vita, sponte mortem aduocasset. Idem eidem communem rotius corporis pollutionem respicit: obliuiscitur puritatis, quam à Deo acceperat: non tantum labiis, sed & aliis partibus corporis pollutus erat. In tanta vitiorum colluue immunis esse non potuit, quin ut reliquæ corporis partes, sic ipse contagione quadam inficeretur.

XLI. Ut sui semper similis spiritus Sycophantæ! Hæc proculdubio Caluinus obletauit, scripsitque. Quid ergo peccat Monachus? Quod Iudæi contra Christum. Christus enim vere loquutus erat de templo soluendo: quod illi criminabantur. Aequum est è re ipsa iudicium fieri. Statim initio Commentariorum in 6. Elaiæ, *Respondeo, nouum videri non debere, quod insolita hac visione sit consternatus, ut Prophetam se esse obliuisceretur. Nullus enim fuit in eo sensus, qui non obstupesceret præsentia Dei, ut quasi lymphatus libenter se in tenebras addidisset. Imo iam desperans de vita, sponte mortem aduocasset. Nimirum legebat in textu diserte Prophetæ verba, *Vt mihi, quia excisus sum. Et hæc quid aliud sonant, quam subitâ consternationem? Sed eamne vitiosam? Imo, Ita necesse est affici piis, cum Dominus præbet signa præsentia sua, ut deiciantur è statu, & extra se rapiantur.* Perpetuum quod piis est, id*

est, id in vitium quisquam rapiat? Nondum auditum. Sed Monachi cucul-

XLII. De pollutione, ita Caluinus eodem capite, Cur pollutionem restrin-

XLIII. At contagione infectum non patitur dici Franciscanus tantum

CAP. V.

De Coniugiis in Sanctos Noui Testamenti, Baptistam, & Iosephum.

IN Sanctis Noui Testamenti, Joannem Baptistam, Iosephum Virginis

II. In Baptistam tamen iram conceptam partem maximam in Brentium ex-

III. Magnum crimen scilicet, & dignum ira Franciscana! Non fert al-

IV. Scio ratione pugnasse admodum plausible: quod non ipse baptiz-

V. Nec errorem seuerius dixit. Nam id etiam leue nomen est, & longe

VI. In Iosepho Caluinus notauit, quod Virginem suspectam habuerit

VII. Tres eius loci notantur expositiones, quas Salmero collegit, &

Tom. II.

VIII. Authores habet prima sententia quam amplexus Caluinus; Ve-

IX. Augustinus sermone 16. de Verbis Domini, Attendite quem admo-

X. Rupertus, Et reuera hoc erat iusti hominis, nec tantum iusti, verum et-

XI. Hi Veteres: sed & Papistae non pauci, Caietanus, Significatur tanta

XII. Est ergo, non Caluini vnus, sed multorum sententia: & quidem

XIII. Sed Salmero: Doctotibus, inquit, Doctores illustres, Veteres, &

XIV. Vnicum Basilium, magnum nomen, visus est habere: sed certe

kkk

kkk

καὶ ἡ ἀνδρὸς σιωπῇ τὰς ἐπινοίας ἐπιεικῶς πρὸς αὐτὴν ὡς φωνῆς ὡς λαοῦ
 Μαρία μὲν γυναικὶς ὡς ἀνδρὸς ὅτι αὐτὴν γυναικὶ ἐδίδουσαν, ἀλλ' ἐφ' ὅτι αὐ-
 τὴν ὡς πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς ἀνδρὸς, Ἄμφοτερον Ἰωσήφ, & conceptionem,
 & causam, quod ē Spiritu Sancto. Quapropter timens eiusmodi mulieris vir no-
 minari, claculum ipam dimittere voluit, non ausus publicare, quomodo res ipsius
 haberent. Cum autem esset iustus, affectus est mysteriorum reuelationem. Nam
 dum hac ipsa animo versaret, Angelus Domini apparuit ipsi per somnium, dicens,
 Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam: nec illud cogita, quod suspicionibus
 absurdis obrumbrabis peccatum: Iustus enim appellatus es: non est viri iusti, ini-
 quitates silentio contegere. Ne timeas accipere Mariam uxorem tuam. Ostendit,
 quod non moleste tulit, neque fastidiuit, sed timuit ipsam veluti Spiritu S. repletā.

XV. Hæc Basiliius, quæ quo magis verlo, hoc minus concipio eius men-
 tis quam Salmero concepit. Neque ignorasse Iosephum mysterium huius
 conceptionis: Et se tantæ Virginis consortio indignum existimasse. Quæ
 quidem oportuit sic fuisse ante Angeli apparitionem: ad id enim temporis
 pertinet quicquid hoc est suspicionis, & zelotypiæ. Primum ergo falsum
 est Basilii dictum, fuisse cognitum mysterium ante eam reuelationē. Nam
 contra quicquid cognitionis meminit, id refert ad Angelum magistrū, Af-
 fectus est, inquit, mysteriorum reuelationem: nam dum hac ipse animo versa-
 ret, Angelus Domini apparuit ipsi. Hæc causa cognitionis. Itaque ante eam
 causam cognitio nulla.

XVI. Deinde si existimauit se Ioseph indignum hac coniuge: Ergo nihil
 in ea peccati suspicatus esse potuit. At Basiliius contra ostendit. Nam hæc
 verba eo pertinent, Nec illud cogita, quod suspicionibus absurdis obrumbrabis
 peccatum. Nam hoc quomodo poterat cogitare Ioseph, si nihil nisi sanctū,
 & diuinum de Virgine cogitaret? Sensus est Basilii: Angelum occurrisse ob-
 iectioni, quam opponere poterat ille iubenti afflumi uxorem, etiam graui-
 dam. Atqui si afflumi, peccatum obteclurus sum. Non est id autem iusti,
 qualis ego dicor. Respondet Angelus, non debere eo moueri: quoniam
 nihil sit præter ἀπίστους ὑπονοίας, non autem vllum peccatum: quando qui-
 dem conceptio fuit ex Spiritu Sancto. Certe non potuit solui obiectio
 absurda: si nulla fuit absurda obiectio.

XVII. Titillarunt Salmeronem postrema verba, Ostendit, quod non mo-
 leste tulit, neque fastidiuit, sed timuit ipsam veluti Spiritu Sancto repletam. Sed
 hoc leuiculum est: quia consequutum reuelationem mysterii, vt sensus sit,
 tunc cum audiit Ioseph, rem, vt se haberet: ostendisse, vxorē sibi, neq; mole-
 stam, neq; fastiditā, id est, neq; odio, neq; fastidio eius venisse in eas cogita-
 tiones, sed tantum ob suspicionem peccati. Tunc autem non tantum li-
 bentem admittere, sed etiam timere tanquam plenam Spiritu Sancto.
 Omnino cum oportet esse sensum Basilii.

XVIII. Sed suos autores a rationibus instructiores existimauit Salmero:
 itaque, & suas eis affinxit, & nostras conatus est refellere. Vtrunque videam-
 us. Nostræ defumuntur ab iplo textu. Et primā quidē a verbo traducendi,
 Cum esset iustus, & nollet eam traducere. Respondet Jesuita: Traducendum
 fuisse, vel ante tempus rem euulgando, detegendoque, vel quod si manifest-
 set cum ea, existimanda esset, necessario corrupta, & se cognita.

XIX. Sed τὴν ἀπὸ τοῦ ματιζῆν, longe est alia vis: quam obseruare coacti
 sunt recentiores Interpretes, propter nonnullos Græce imperitos, qui tra-
 ducendi Latina voce decepti longe aberrarant. Titelmanus in Flucida-
 tione, Caue intelligas, in domum ad seculum cobabitandum adducere. Nam, qui
 ita sunt interpretati (Et in his ille Eulebius Emislenus) ex lingua Græca igno-
 rantia lapsi sunt. Vim ergo eius verbi Maldonatus expressit, Ignominiose ac-
 cusare. Brugensis, Exemplum statuere, publicare, infamare, in ius trahere, le-
 gum exemplum in eam edere, populi fabulam reddere probrium inferre, & crimi-
 ne diuulgato, ipsam ignominia afficere. Hæc enim Græca vocis significatio compre-
 henduntur. Vide Jansenium, Barradium, & omnibus præeunt Emersum.
 Itaque negatur traductum fuisse, vtouis modo, quem Salmero designa-
 uit. Imo, contra Maldonatus, Id autem fecisset, si in iudicium vocasset, & om-
 nium oculis, tanquam adulterii ream, proposuisset.

XX. Et sane oppositio obseruanda: cum nollet traducere, voluit dimit-
 tere: vnde certum est, si dimisit non fuisse traductum. Atqui hoc fal-
 sum, si ad traducendum satis fuisse rem euulgare. Nā, præter quam quod
 ipse tumor vteri ad euulgationem sufficiebat, etiam dimissio erat confir-
 matura diuulgationem, & additura manifestam adulterii coniecturā. Ita-
 que, oportuisset Iosephum potius, cum nollet eam traducere, cogitasse et-
 iam non dimittere: sic enim adulterii suspicio nulla fuisset apud alios.

XXI. Sed si retinisset, ait, necessario fuisset existimata corrupta, vel ab
 ipso Iosepho cognita. Egregie. Quasi qui grauidam viderent, & dimissam,
 necessario credituri essent virginē intactam. Tum autem à Iosepho cogni-
 tam, quid habebat suspicionis? Itane apud Judæos solos mos erat, vt op-
 probrio esset nuptas à viris cognosci? Sed nimirum ille habuit præ oculis
 fabulam illam, quæ apud supersticiosos inualuit, datam fuisse publico con-
 filio virginem huic viro, vt intactam seruaret. Sic est μὴ δὴν εἶρη.

XXII. Altera nobis ratio a lege Judaica, quæ iubebat adulteras lapida-
 ri, publico damnatas iudicio: vt facile appareat Iosephum hanc habuisse
 præ oculis, cum nollet eam ἀφῆκε γυναικὶν, sed, & dimittere, & ἀφῆκε,
 claculum dimittere: nimirum, quia videbat, si aperte ageret aduertus
 eam, futurū, vt non posset liberare ab extremo supplicio. Eurhymius, Quod
 nolens facere Ioseph, voluit clam dimittere eam, vt, & ipse nulli obnoxius crimi-
 ni secundum legem maneret, eas iubentem dimittere, qua aliunde in vtero habe-
 rent, & illam à malorum perpeffione seruaret, qui id quod factum erat, non ma-
 nifestabat. Fetus, vt, & salutem, & famam Virginis confuleret, cuius inculpatissi-
 mos mores habebat compertos. Palam enim diuortium fieri non poterat citra peri-
 culum vitæ, & infamiam Virginis. Hanc rationem Salmero dissimulauit.

XXIII. In tertia laborauit, quæ est ex verbis Angeli. Et enim si ob teue-
 rentiam conceptus existimauit se Ioseph indignum, eo coniugio: Ergo
 necesse est ei cognitissimum fuisse conceptus mysterium. At non fuisse
 constat ex verbis Angeli, iubentis ne timeret assumere, & rationem red-
 dentis sumptam ab hoc ipso conceptus mysterio: quo audito, qui antea
 meditabatur diuortium, nunc tandem acquiescit.

XXVI. Respondet Salmero, id non euinci ex textu. Primum, quia He-
 bræus quidam codex Matthæi habeat, Ne timeas, vt accipias Mariam con-
 iugem tuam: quia id quod natū est intra eam, de Spiritu Sancto est: id est, ne timeas eam
 accipere ob hanc causam, quia quod natum est in ea, sit de Spiritu Sancto:

sed eo nosce hac in re esse operam tuam necessariam, vt ei officia patris ex-
 hibearis. Et ita Theophylactum explicare. Deinde particulam & Græce
 interdum esse asserentis, & valere, e quidem certe, vt sensus sit: Certe, quod
 in ea natum est, de Spiritu Sancto est.

XXV. Ast ego in isto, id ipsum euinci ex textu. Et ita obseruatum pridem.
 Nam Basilium iam dixisse: Cum esset iustus, assequutum esse mysterio-
 rum cognitionem, quoniam hæc eo cogitante Angelus ei apparuerit. Ser-
 mo ille apud Augustinum duodeuicesimus de Tempore Anglice verba πα-
 ραφρασις, exponens, Aufer Zelotypia animum ex ea. Ipse enim est Domi-
 nus, qui impregnauit eam. Ideo tristis est Anima tua, quia quacunque legisti in
 prophetia, non intellexisti in Maria. Hinc est omnis tristitia tua, quoniam ipso-
 sam tuam nondum cognoueris, & grauidam senseris, nec aliud in ea, nisi adulte-
 rium suspicaris. Jansenius, Deus, qui passus est virum iustum ad diuortio, non diutius permisit eum in hac
 suspitione, & cogitatione detineri, ne iustus ignorans iniustam rem faceret ex in-
 tentione, & voluntate iusta. Maldonatus, Ex consequentibus manifestum est,
 eum ignorasse, vnde Virgo sacra concepit: propterea enim voluit dimittere: pro-
 pterea ab Angelo docetur. Mitto alios: sed Barradium describo, Libentissime
 huic sententiæ subscriberem (quæ videlicet Salmeronem titillauit) si cum Eu-
 angelista verbis recte cohereret. At ex illis si recte expendantur trutina (atten-
 de Salmero) apparet Iosephū ante Angeli apparitionem plane ignorasse D. Vir-
 ginem diuinitus ex Spiritu S. concepit. Ea enim ab Angelo causa redditur, cur
 dimittenda non sit. Paulo post, Dicendum ergo est, Iosephum conceptus ex Spi-
 ritu S. ignarum fuisse, & ex vteri tumore mali aliquid de Virgine existimasse.
 Hæc ille. Sed priorem tamen omnibus Ambrosium peccatum sit omite-
 re: Eius hæc verba sunt, cap. 5. de Institutione Virginis, Quid præiudicat
 Maria: si celestis consilii mysterium Ioseph non intellexit, & putauit Virginem
 non esse, quam prænantem videret? Et paulo post, Quomodo homo potuit di-
 uinitus scire secretum, quod Angeli nesciebant? Item, Hoc a. opinatus est, quod tra-
 duceret eam, quasi ream, antequam ab Angelo moneretur: postea autem, quasi fi-
 delis, nec dubius, virginis eius seruauit oraculum. Vide Christophorum à
 Castro c. 6. hift. Deipara, notat. 10. vbi tractatur hæc res ex professo.

XXVI. Sed Hebræus contextus, vnde, aut cur obicitur? Is, ni fallor, co-
 dex est, Munsteri: quanquam Tilius odex non discrepat hac saltem parte:
 sed quod illud intra eam, כוכב בתוכה dixerit ex ea ממהנה. Veritatem inepit
 Salmero, qui existimaret, illud כוכב rationem reddere cur timuerit Ioseph: &
 non potius, cur non debuerit timere. Nā, vt concedā ambigūā esse Hebrai-
 cam syntaxin: quia tamen constat Græce excludi ambiguitatē: cuius pro-
 prietatē fecutus sit etiam Syrus, profecto plus oportuit deferri Græco tex-
 tui, quam Hebræo ἀποφρασις, atque huic quidē sæpe grauius peccanti.
 Enimvero quis nescit Hebraicam illam particulā subditū pro Græca γὰρ,
 Latina enim, vel nam? Non erant procul exempla repetenda: sed ab eo ipso
 contextu, καὶ οὗτος αὐτὸς ἵσχυρος ὡς ἡ ἀνδρὸς γὰρ οὗτος λαοὶ αὐτοῦ, Vocabis
 nomen eius Iesum. Ipse n. saluum faciet populum suum. Sic Græce, & Latine. At
 Hebraice in eodē Munstero, וישעיהו עמו ותקרא את שמו ישו, Et vocabis nomen eius Iesum quia ipse saluabit populum suum. Sic Matthæi 8.
 cum legimus, Ἄρα μόνον, ἢ ὡς ἡ λογία, ἢ ἡ ἀνδρὸς γὰρ οὗτος λαοὶ αὐτοῦ, Sed tantum, Dic verbum, &
 sanabitur filius meus. Etenim ego etiam homo sum, habens sub potestate meam
 milites: sed potius sufficere Domino verbum proferre. Brugenius, Argu-
 mentatur à minori. Si ego homo, cum sim alterius subditus potestati, quia aliqui-
 bus præsum, in quos mihi autoritas est, multa solo verbo, solo iussu facere valeo, il-
 lis nimirum mandatis meis obtemperantibus: quanto tu magis qui nulli creatu-
 ra subditus, præes omnibus, necesseque est, vt tua omnes pareant voluntati? Et
 tamen eadem prorsus particula est apud Munsterum, דמן מן אלהים, Si-
 quidem, & ego sum homo. Sic ludit Jesuita, sperans in re nihili certos trium-
 phos.

XXVII. Itaque verissimum est, reddi ab Angelo rationem, quare acci-
 pienda esset Ioseph vxor. Jansenius, Reddit rationem, quare metuere non
 debeat: Quod enim, inquit, in ea natum est, de Spiritu Sancto est, quasi dicat:
 Tu quidem metuis eam tibi adiungere, quod cum concepisse eam, & tamen non
 ex te scias, ex alio viro per adulterium concepisse putes: verum ego tibi affirmo eius
 conceptum, sicut non est ex te, ita nec ex alio esse viro, sed de Spiritu Sancto. Bar-
 radius, Apparet Iosephum plane ignorasse D. Virginem diuinitus ex Spiritu S.
 concepisse. Ean. ab Angelo causa redditur, cur dimittenda non sit. Nol. timere,
 ait Angelus, accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de
 Spir. S. est. Quasi dicat: Times accipere quod tumescit vteri, ab homine ge-
 nitū factū gerere suspicaris: ne metuas: vteri integerrimi conceptus, non ex homine,
 vt suspicaris, sed ex Spiritu Sancto est. Ferū omitto, & Titelmanum, & alios.

XXVIII. Quid igitur? Nempe luit in argumenta nostra Salmero: vt
 imponeret us, quibus solenne obseruare, non quid quis dicat, sed quid
 quis non taceat. Nunc opponit nobis argumenta tredecim, vt solet, cum
 ad aliquod, quicquid sit, tandem animū adiecerit, abundare ἰσχυρὰ ἐπιμαρτυροῦν,
 sed vt perinde sit solidorum, an futillum: certorum, an incertorum. Tros
 Rutulifve fuit nullo discrimine habetur. Deuoremus hanc molestitiam.

XXIX. Prima ratio. Quia, inuenta est habens de Spiritu Sancto: simul, &
 coniunctum lege, ait, inueniam de Spiritu Sancto: alioqui diuidendo, vis
 manifesta literæ fieret: quemadmodum Basiliius, & Theophylactus ex-
 ponunt.

XXX. Recte, inquam, inuenta est habere de Spiritu Sancto: & quidem
 inuenta viro. Si quis repugnet, manifestam vim faciat textui. Sed quid illud
 est coniunctim legere? Non exp'icasti Sophista, vt lateret dolus. At nos
 non patimur, tam fœde imponi viris bonis. Itaque dicimus Euangelistæ
 propositionem esse, Compertam Mariam esse prægnatē ex Spiritu Sancto.
 Sed simul eodemque momento compertam à viro suo, aut etiam ho-
 minū quoquam, & prægnantem, & à Spiritu Sancto: negamus strenuē.
 Sed ordine cōsideramus Euangelistam docere, primo compertā fuisse gra-
 uidam, atq; id doluisse marito: deinde huic marito dolorem exemptum,
 docto in somnis concepit à Spiritu Sancto. Neque aliter Basilio visum,
 qui duo disparat capita τὴν κούρην, & τὴν αἰσθητήν: atq; hanc cognitā, non nisi
 Angelo reuelante Theophylacto, si aliter visum, male. Jansenius, Ne vero
 quisquam turbetur eo quod dixerit, Reperta est esse grauida: si hoc solum audiat:
 ideo auiecit, & Spiritu Sancto: Quæ tamen oratio non potest coniungi cum toto illa
 præcedenti,

præcedenti, inuenta est, habens in utero: eum Ioseph, qui reperit eam esse grauidam, non intellexit eam grauidam esse ex Spiritu Sancto: sed coniungi tantum debet eum participio habens, ut Iosephus, inuenta est habens in utero, habens, inquam non ex viro quidem, sed de Spiritu Sancto.

XXXI. Secunda ratio. Debile argumentum erat, paruus ventris tumor, qui ex aliis causis poterat provenire. Nam si verum quorundam dictum post Angeli annuntiatione, & cognitam Messiam in ea conceptionem, statim voluisse dimittere, certe nullus tunc fuisset ventris tumor. Tu cur non potius ab illa flagitasset, quid rei esset? Reuelasset enim illa, & ille credidisset.

XXXII. Paruus, inquit, ventris tumor. Quasi spectasset ipse, & esset dimensus. Sed quid si magnus? puta quatuor mensium? Nam mox, ut Angelus discessit ab ea salutata, illa profecta est cum festinatione in montanam regionem ad Elisaberam consobrinam suam, apud quam mansit tres circiter menses, reuersa tandem Nazaretam, quo & Iosephus venit, ut nuptias celebraret: & eam cum sepius, ac familiariter inuideret, ex uteri tumore grauidam deprehendit. Hæc historia textura est apud Christophorū de Castro Jesuitam, historia Deiparæ c. 6. A quo nec Janenius recedit: nec Barcardius. Et ut magis miseris, ne ipse quidem Salmero aliter suos tractat? ordinavit: qui tamen nunc exiguum tumorem comminiscitur, credo, obstetriciam aliquando functus, & quidem paulo aliter quam Socrates. Sed ut sit, tamen Matthæus testatus est, compertam fuisse vterum gerere: paulo certior testis, quam Salmero coniectur. Dato sane quantum voler, quætulume tumorem: tamen is certus fuit index vteri: non vilius alterius rei. Quare, & vos tacete Vtopici doctores, nec nominati, nec nominandi, qui diuina statim post salutationem Angelicam, hoc cogitarum fuisse diuortium. Idem, credo, qui acceptum à paucis primis somnium de indignitate mariti, purastis excolendum: vt verum esset, nihil tam absurde dictum vnquam, quod non suos nanciscatur fautores.

XXXIII. Reuelaturam fuisse Virginem, crediturum etiam maritum respondenti causam, sit verisimile: sed si nescimus, cur non interrogarit maritus, ideon? nos oportet tuis deferre coniecturis? Sed redibit hæc subtilitas iterum in vndecima ratione: quare, & nobis differatur examen.

XXXIV. Tertia ratio variis pugnat capitibus, coniecturas autor appellat. Prima est ab ipsa Mariæ persona, cui? natiuitas fuit admiranda, nō sine miraculis, & quidē maioribus, quam fuit illa Baptiste: tum vero et admiranda presentatio in templo, & ibidem mansio, sed & desponsatio miraculosa.

XXXV. Imo, inquit, fabulæ fabulā nunquam confirmant. Neque nobis persuasit vnquam, quantumuis acerrim? Sophista, Iosephū tunc temporis, aut scisse, aut inquisisse, quid aliquot post se denatū seculi somnianturi essent otiosiores homines, quā religiosiores. Itaque gemina responsio est: prior has fabulas nō potuisse impedire ipsam, id est, efficere, vt nō aliunde conciperet, quam à S. Sancto: deinde ne id quidem, vt hoc non conciperet Iosephus: nam etsi interdum fabulæ persuadent multa, & plerunque etiam maxima, quod ipsorum Papiatarum constat experimento, tamen nunquam persuadent, nisi audita, & creditæ. At Iosephum, qui has audiuit nunquam, ne credidisset quidem apparer: itaque non si potentissimæ sunt in Jesuitarum animis, ideo mouerunt sanctum virum.

XXXIV. Altera coniectura: Ioseph inuenit tumidum vterum, vel antè salutationem Elisabete, vel post. At nō ante, quia nullus. Ergo post: nam poterat exactis tribus mensibus intumuisse. Sed enim in eo itinere fuit Virgini comes Iosephus: Itaque audiuit Elisabete verba. *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Et his auditis, quomodo potuit sinistra quiesquam suspicari? Fuisse autem comitem probat, ex eo quod diuino consilio fuisset vir assignatus, vt esset perpetuus, ac indiuiduus comes, ac minister, & inuoluntate pudicitie testis.

XXXVII. Respondeo, negari fuisse comitem. Barradius, *Cardinalis Caietanus, Vignerijs, Bonauentura, Soares, & alij arbitrantur Ioseph simul cum Deipara Virgine, Elisabeta domum iuisse. Sed si iuit, mysterium sane cognouit: quod tamen non cognouisse, ex Matthæo colligimus. Respondendū ergo obiectioni, Iosephum inueneratam Virgine non fuisse comitem. Salmeroni ne potius deferendum? Nam nec quisquam dixit Euangelistarum. Nec videtur. Fuerat ille vir assignatus, & quidem diuino consilio: sed nec solent viri ante celebratas nuptias perpetui indiuiduique comites esse desponsatarum: nec vero etiam post illas celebratas, ac vero etiam si velis consumatas, nunquā nō discedere ab earum latere. Erat delectus testis pudicitie: ita est, inquam: sed vt re potius, quam instituto: id est, vt tamen nesciret hoc ipsum: quomodo plurima Deus perficit per homines nescios, & non cogitantes.*

XXXVIII. Tertia coniectura. Non tantum fuit illi comes: sed etiam mansit cum illa, ne, cum mansisset apud consobrinam tres menses, parum honoris, tum eius, tum Christi foret consultum, & existimatum ex alio quam ex viro concepisse.

XXXIX. Nugæ. Nam si non fuit comes, ergo non mansit cum illa. Neque vero ea ratio bona consulendi honori Virginis. si ab ea nec noctu, nec die diuelleretur, cui nondum plenum ius erat viri, nondum celebratis nuptiis. Tum autem hic nunquam diuulsus comes, scisser ab alio intactam fuisse: quod tamen contra suspicatus est vnde illa verba Salmeronis 18. de Tempore. *Heu, heu, quid contigit? Quid parat, euenit? Per quem Maria sic eceidit? quem sibi plusquam me adulantem inuenit?* Porro conseruandi honoris rationes Deo suæ constiterunt, vltra quam Ioseph potuerunt concipere, vt tuis coniecturis nunc nihil sit opus.

XL. Quarta Coniectura. Vbi, quæso, tantum facinus patratum? In templo-ne, an in domo paterna, an in Zachariæ?

XLI. Tu quæris, vbi a Virgine sit patratum adulterium, ô scelus? Tu id interrogas? Responder Catholice: Nusquam, nusquam, Sophista, patratum. Neque id quisquam disputat. De suspitione Iosephi quæstio est tota. Neque consequens est, si nusquam patratum sit facinus, etiam nunquam suspicatum fuisse Iosephum. Quis enim nescit, ea etiam in suspitionem venire posse, quæ nunquam sint admissa?

XLII. Exhaustis coniecturis, reditur ad rationes: hæc ergo, quarta est. Si sciebat Ioseph Mariam, voto virginitatis addictam, quomodo tam cito, tam leuiter, tanti sceleris ream voluit suspicari? & sacrilegam ex fracto voto, perdidit, & inconsideratam, quæ, quod viro erat negatura, soli stupratori concederet? Si item nihil audierat, nihil viderat, ex ore, nutu, gestu

Virginis non summe sanctum, non summe pudicum, & venerandum, quo pacto in talem cogitationem venire potuit? Certe bona opinio, atque amor, neutiquam illum sineret ad tumorem ventris respicere.

XLIII. Rursus, inquam, nesciebat Iosephus somnia futura posse se aliquot seculis, de quibus nobis alias disputandum erit. Deinde, quid tu quæris, quod habes lignanter indicatum? Non tumorem ventris, qui potuit esse ex hydropis, aut alia causa: sed tumorem vteri. Nam inuenta est *concepisse* id est, *vterum ferre*. Et tu nullam hanc causam puras suspitionis? Nihil ille quidem viderat in ore, vultu, gestu Virginis, non sanctum, non pudicum, non venerandum: sed videbat vterum tumidum: comperiebat, inquam, esse prægnantem: neque ex se. Nesciebat à Spiritu Sancto. Et nulla hæc erat suspitionis occasio? Imo tanta, vt nullo ore, vultu, gestu, possit refelli. Itaque Angelo opus fuit, qui discerneret: cum ratio ordinaria nulla esset.

XLIV. Quinta ratio. Si cum esset iustus, comperto scelere à turgido ventre, voluit eam dimittere, & nolebat tradere: Quæ iustitia est ista, quæ iudicat re non comperta, & explorata: sed ex coniectura facile expugnabili? Quæ hæc iustitia, quæ ante quam expolet, damnat? Ino etiam quod damnat, non punit, nec puniri vult? Imo impunem censet dimittentem sacrilegam?

XLV. Imo, tu inconsulte peccas Sophista: qui semper ventrem turgidum in ore habes, quem nullus nominavit Euangelista: remoues semper, compertam in vtero habere. Brugenis, *In vtero habens, subaudi factum, & conceptum*. Græca phrasis, pro reperia est vteru ferre. Janenius, *In vtero habere, Græco more est grauidam esse, & concepisse*. Sensus ergo est: *Reperita est, esse grauida, & concepisse*. Quomodo enim Lusinis elegans est gestare vterum, pro grauidam esse: ita & Græcus habere in vtero. Maldonatus, *In vtero habes, Prægnans, grauida, vterum gerens*. Illa enim est Græca: hæc Latina est phrasis. Quid motor amplius? Ipse se audiat Salmero tractatu 29. *Erasmus non tam fideliter vertit, deprehensa est grauida de Spiritu Sancto. Sed præstat verba Spiritu Sancto dicentem conscripta habere, quia significantiissima sunt: & familiare est Græcis medicis scriptoribus, præsertim Hippocrati, vti ea forma loquendi, in vtero habere, pro eo quod est grauidam esse, siue gestare vterum*. Brugenis denique iterum, *Voluebat secum ipse animo suo, nunquam se eiusmodi comperisse Virginis mores, in quos caderet adulteri suspicio: sed vincebat prohibitio opinionem indubitata conceptus indicia*. Quid tu mihi nunc obiicis, vteris tumore, eleuandæ rei causa? Quid tu in ambigo ludis, vt eludas conceptus suspitionem?

XLVI. Sed quænam hæc iustitia fuit? Nulla, inquam. Neque vnquam Euangelistæ dictum, eo iustum fuisse, quod Mariam suspicaretur ex adulterio prægnantem. Absit blasphemia. Sed quod quam suspectam haberet, nollet, aut tradere, aut retinere. Ex Rupertto auditum, *Reuera hoc erat iusti hominis, nec tantum iusti, verum etiam pii, quod hinc timebat consentire peccatis alienis, & inde abhorrebat vti permisso, vel seueritate legis*. Janenius ita habet, *Intelligendum explicari causam, quare tradere eam noluerit: nempe quia iustus erat: vt sit sensus, Cum esset iustus, hoc est, bonus, & ob id nollet eam tradere, hoc est, infamare, & in publicum proferre*. Jam vero quis neget etiam iustissimis viris ex hypothesi falsa, sed quæ pro vera habeatur, frequentes esse consequentias secundum iustitiam? Alioquin quis iudicet abluat damnantem reum conuictū testimonis falsi? Geneleos 20, dicitur, etiam teste Deo, Abimelech accepisse Sarā in vxore in perfectione cordis sui, siue, vt in Editione Vulgata, cum tamē Abrahami vxor esset. Exclama, Salmero, quænam hæc siue perfectio, siue simplicitas cordis? duceat alienam vxorem? Infanos clamores modesta responsio compelet: non in eo simplicitatem esse cordis, quod alienam vxorem duceret: sed quod alienam esse ignorans duci posse concluderet. Eadem ratio hic Iosephi.

XLVII. Instat, Prodigiola est, & importuna pietas, quæ contra prudentiam militat, atque iustitiam. Ita est, inquam. Sed quid appellas, contra prudentiam, iustitiamque militare? An ita, vt effectus sit reapse non iustus? Ergo prodigiola, monstrofaque fuit simplicitas Abimelechi: qui, quicquid pratenderet, tamen iniuste ducebat alienam vxorem: vnde a Deo tam seueris minis correptus. Sin autem neget Abimelechum militasse contra simplicitatem, quid habes quo in Iosephum magis declamas? Iustitia est in humana mente, vt posito crimine, concludatur aliqua eius pœna. Crimen ignorare, non est contra iustitiam, aut prudentiam militare: sed infirmitatem testari humani iudicii, cui nō possunt semper omnia esse cognita.

XLVIII. Atqui, si constabat crimen, non erat iustitiæ dimittere, sed illi quodammodo consentire. Imo falsum sumis. Nam Christus aliter docuit, licere vxorem dimittere propter fornicationem. Vnde facilis conclusio, fuisse quoddam adulterii supplicium dimissionē. Cur non ergo iustum? Et fortasse ita distinguendum, vt priuatum supplicium fuerit, atque in potestate cuiusque mariti: cum lapidatio magistratus esset, & publica. Eoque pertinere illud *ἀδελφῶν*, vt non opponatur clancularia dimissio, publicæ: sed *τὸ δὲ πρῶτον, τὸ ἀδελφῶν μαρτυρίαν*, vt vtrumque sit pœna adulterii, sed hæc publica, illa priuata. Janenius, *Notandum in Veteri lege non fuisse præceptum, quemadmodum videtur putare Theophylactus, maritis adulteris vxores traducere, sed permissum*.

XLIX. Pergit Sophista. Cum Euangelista affirmet Ioseph fuisse iustum, atque ob id Mariam non traduxisse, innuit quod de calumnia vxoris non dubitauerit. Imo hæc corruptio est. Non enim dixit Matthæus noluisse traducere, quia iustus esset: verū animi in Iosepho geminū morum indicauit, quod iustus esset, & quod nollet traducere: sic enim verba sonāt, *Ioseph autem vir eius, cum esset iustus, & nollet eam traducere*, videlicet vt priore delinqueretur odiū adulterii, altero amor coniugis, vnde inclinatio in mitiorem partem, vt neque retineretur propter odiū adulterii, neque traduceretur propter amorem. Sic Interpretes. Brugenis, *Nolebat consanguineam suam, honestis parentibus, & sui amantibus or tam, in exemplum statueret ignominia familiaris: quippe res occulta adhuc erat, & puella ob virtutem, quibus fulgebat, insignis, miseratione digna si forte lapsa fuisset*. Post, *Dimittere, quia iustus erat, occulte, quia traducere nolebat dimittere, vt conscientia sua iustificaret: occulte, vt vxoris fama conuuleret: dimittere, donique, ne adulteriam fouens criminis particeps fieret, & adulterii partus stulte patiens, obsequator, occulte, ne in progenie suam crudelis, & in puella, moribus hæc omnis inculpatisimis, pro etate ne sevis, fragilitatem, diuis esset*. Barradius, *Pramisit Euangelista Ioseph fuisse iustum: quoniam propterea voluit vxorem dimittere, quod esset iustus: nolobat enim cum*

ea, quam crimen commississe arbitrabatur, habitare vir optimus, & ab omni crimine abhorrens.

L. Sexta ratio. Impie, ac sine ulla misericordia ageret, dimittendo uxorem absque libello repudii, contra legis mandatum, in quo si causam exponeret, ut lege tenebatur: & coram testibus, ut mos erat, ne confictus liber posset existimari: quomodo verum est, eum ipsum noluisse traducere, & publicare? Si causam tacebat, quomodo non semetipsum traducendum exponebat, qui sine causa, & propria temeritate adolescentulam, de ipso grauidam existimatam, repudiasset?

LI. Respondeo, non cogitasse Iosephum dimittere absque libello, quem dari iubebat lex. Sed in eo causam exponi nulla lex iubebat: nullus ferebat vsus. Vide exemplum repudii apud Fagium annotationibus in Tar-gum Deuteronomii c. 24. & apud Munsterum in idem caput. Itaque nulla erat traductio, ne si quidem mille testes fuissent adhibiti: quanquam ne horum quidem ulla mentio aut in lege, aut in exemplis. Non tenebatur ergo causam addere: atque inde ratio consilii fuit: quia non publicaretur crimen, neque Maria diffamaretur.

LII. Sed ipse seipsum traduxisset? Quomodo, inquam? Si ita moris esset? Nisi forte omnes se ipsos amabant traducere. Sed si sine causa, & propria temeritate repudiasset. Ita est sane, hoc inquam modo seipsum traduxisset. Verum, si Sophista, que tam impudenter mutas terminos? Nisi forte, quicumque causam nullam exprimit, idem nullam causam habet. Sed importuni sunt potius Jesuitæ, & contra sensum communem crebro peccare soliti.

LIII. Septima ratio. Non poterat Ioseph iure facere, ut B. Virgo lapidibus petita interiret: quod tamen contendunt, qui oppositum sentiunt: quia nesciretur an ante matrimonium fuisset grauida, an vero post. Nam lex solum loquitur, quando puella in domo paterna flagitium admisisset. Nec testes producere potuisset, ut probaret, quod eam ipse non cognouisset, illa hoc negante: ipsaque suæ virginitatis signa potuisset ostendere, quibus probaret se à nullo homine cognitam fuisse. Etsi ergo accusare ei minime liceret, habebat tamen potestatem adducendi ad Sacerdotem pro sacrificio Zelotypiæ: quanquam ex præcepto id facere nequaquam cogere-tur: & satis erat dare libellum repudii.

LIV. Respondeo Zelotypiæ sacrificio nullum locum fuisse, vbi de vtero constaret, instituto potius ad probationem rei incertæ, & ut loquitur Moses absconditæ ab oculis viri. Ast hic erant indubitata conceptus indicia, ut loquebatur Brugensis: & norat Ioseph sibi nihil rei cum ea fuisse. Et vero lex nullum tale sacrificium instituit in desponsatam: cum com-perta fuerit non virgo. Itaque hoc non nisi ad Philoentiam pertinet.

LV. Sed non poterat iure lapidibus occidi. Quid tum, inquam? At poterat *ἡ δόξα μὴ μὴ*. Et est quidem verum, quicumque lapidibus obruatur iullu magistratus, eundem *ἡ δόξα μὴ μὴ*. Sed non recipere. Nam Maldonatus interpretatur *ignominiose accusare*. En ne hoc quidem poterat? Sed lapidari potius voluit, qui in eam partem eunt. Omnes-ne? Nam si quidam, quid tum? Quanquam omnes etiam potuerunt, ex præscripto legis admodum seuerè, secundum quam iudicium, futurum plus quam coniectura erat.

LVI. Atqui lex loquitur de puella, quæ in domo paterna flagitium admisisset. Ita est, inquam: sed domus paterna non significat locum alium designatum, ut si quæ in agro idem flagitium admisisset, non teneretur rea, aut in vicini domo, si quando domum vicini frequentasset. Significat potius conditionem: nempe quandiu non mutasset familiam: ac proinde nondum in familiam mariti transisset. Atqui hoc concurrebat in Mariam. Nam desponsata ante nuptias manebat apud patrem: itaque nullo modo reatum effugitura.

LVII. Non potuisset testes producere Iosephus à se non fuisse cognitam. Esto sane. Quæ tum lex iussit? Sed res tamen ita habebat. Tum autem, quid testibus opus? Nam virgo ipsa fuisset confessa. An tu dubitas, Sophista, qui tantam pietatem toties exaggeras?

LVIII. Signa virginitatis potuisset ostendere? Ita esto, inquam: sed quæ in lege nulla sunt. Nam Deuteronomii 22. longe alia nominantur: quæ obstericem magis, quam Theologum deceat inquirere. Vno verbo tamen signa virginitatis non quæ in esset tum cum accusaretur: nam quomodo? cum supponatur vir ingressus? Sed quæ fuisset tum cum primum cognosceretur. At huiusmodi nulla poterat proferre Virgo Maria. Deinde, quid si ne admissa quidem foret ad proferenda? Nam quis admisisset, cui tum re, tum confessione conceptus esset certus? Re quidem, propter vterum: sed & confessione quis enim dubitat confessionem fuisse Mariam, statim atque interrogatam? Scimus enim non eruditam æquiuocationibus Jesuiticis, ut aperte se grauidam negans occulte subaudiret, Ex adulterio. Nisi forte etiam tunc vulgo dicas distinctionem inualuisse, ut quæ non à viro concepisset, alias ab adultero, alias à spiritu Sancto: quod tamen ipsa Virgo ignorabat: ut edoceri oportuerit ab Angelo interrogato.

LIX. Octaua ratio Angelus dixit, *Noli timere accipere Mariam coniu-gem tuam*: at non dixit, *Noli suspicari*. Quod profecto dixisset, si animo ino adulterii suspicio aliqua infudisset. Ergo timor reuerentiæ plenus, non autem adulterii suspicio causa erat uxorem non accipiendi suam.

LX. Vix altius stertere Sophista potuit. Dixisset, ait, *Noli suspicari*. Cur hoc potius, quam illud? Quis iussit? Aut si nemo prior, quis est Sal-metro, qui tam nouus, tam nouas leges condit: & quidem valere velit in antecessum? Atqui non est infrequens mederi consequenti, & distincte rationem reddere inconsequentia. Matthæi 14. *Eo viso super mare ambulante discipuli turbati sunt, dicentes, spectrum est: & praemetu clamauerunt*. Hic Iesus statim, *Confidite: Ego sum, Nolite timere*. Debit dicere, Salmerone consulente, *Nolite suspicari me non esse*: nam hæc causa timoris erat. Sed non si socius Christi dici Salmetro, et magister potuit. Iosephi argumenta-tio erat, *Maria concepit ex adulterio*. Ergo mihi non est admittenda in uxorem. Soluit Angelus, *Noli timere accipere*: id est, nego consequens, rum rationem subiicit, quia non ex adulterio.

LXI. Nona ratio. Sciebant Judæi vaticinia de Virgine Messiam paritura breuifore complenda: ergo & Ioseph nouerat, cum esset filius Dauid, & fidelis non tantum carne, sed multo magis fide ac spiritu.

LXII. Fotte, inquam, norant Judæi: sed pauci tamen, si norant. Nam cur Simeoni opus fuisset nuntiarum diuinitus à Spiritu Sancto, Lucæ 2. ipsum non visurum mortem, priusquam vidisset Christum Domini? Sed esto tamen. At nemini erat cognitum hanc ad se prophetiam spectare, ut domi suæ nasci eretur Messias. Longe paucioribus, ut ex Virgine nasceretur. Nam etsi prædixisset Propheta, tamen non æque intellectu facile erat: & absque controuersia. Denique ne ipse quidem Salmetro ausus consequentiam texere: & nudum antecedens profari, putauit suo pudori consultius.

LXIII. Decima ratio. Non repugnabat villo modo æquitati habitare cum uxore adultera: modo id fieret ad corrigendum errantem, eamque à scelere ad meliorem frugem reuocandam. Et nulla lex sacra (ut existimat Augustinus sermone 26. de Verbis Domini) cogebat virum ad deferendam coniugis impudicitiam.

LXIV. Quorsum hæc? Non cogebatur à lege. Ergo ne non potuit? Quis dixit? Aut quid mirum si libertatis datæ optione voluerit uti Iosephus? Cum maxime viris, quanto sunt iustiores, tanto soleat maiori odio peccatum esse? Non erat sane peccatum non admittere uxorem adultera-m: sed neque peccatum fuit dimittere. Itaque vtrumque potuit Iosephus. Cur ergo in alterum duntaxat propendit Jesuitæ? Nulla lex sacra cogebat deferre. Ita sane. Nam alioquin non potuisset non deferre Iosephus, quod tamen dicitur noluisse. Sed ergo, quæ non deferretur, non propterea non erat suspecta, ut hæc, aut conuicta, ut fortasse alia non-nulla. Solemne est, *Quos indulgentia liberat, notat*.

LXV. Vndecima ratio. Non videtur verisimile, quod si Ioseph ignorasset mysterium incarnationis, Maria Virgo, etiam non quæsitæ, ei non patefecisset. Tum quia sponsa secreta sua cum sponso communicare de-beat, maxime ut vitet omnem Zelotypiam, atque suspensionem: tum quia Elizabeth à se visitatæ mysterium omne aperitis verbis explicauerat, cui tamen minus debebat, quam proprio sponso: tum quia virgo non putasset Ioseph fore incredulum.

LXVI. Respondeo, primo non esse rationem certam, sed leuem coniecturam. Nam quicquid est verisimile: imo quicquid videtur verisimile, non statim verum est. Imo quod non certo verum est, non debet opponi manifestis Euangelistæ verbis: & quidem eiusmodi Euangelistæ, de cuius sinceritate, ac veritate non sit dubitandi locus. Non certe magis quam dicenti compertam esse vterum gerere, opposueris non fieri verisimile, quoniam nulla virgo gerat vterum: aut simile aliquid.

LXVII. Deinde concedo si fuerit interrogata, verisimile esse non negasse responsum. Sed interrogatam, hoc vero nemo asseruit eorū à quibus aut habemus, aut habere possumus hanc historiam. Quid mihi nunc post rot secula diuinare sobrii potuit Jesuita? Maxime cum ab ipsa narratione habeamus certum argumentum. Nam si rogauit ille, Maria exposuit si-ne dubio. Si hæc exposuit, ille mysterium sciuit. Si sciuit, neque timuit: neque opus habuit reuelante Angelo, quod vtrumque est contra fidem historiarum. Nam Barradius, *Euangelista affirmat Iosephum, quia vir iustus erat, noluisse virginem traducere, id est, infamia nota afficere, sed voluisse tantummodo dimittere. Ergo suspicatur conceptū illum non laude esse, sed ignominia dignū*.

LXVIII. Sed cur non reuelauit Maria? Quasi nos oporteat omnes omnium causas non ignorare. Et tamen tuos audi, Jansenium, *Non conueniebat, ut à virgine doceretur, illa enim cum sciret sibi non habendam à marito fidem, negotium totum Deo commisit, nihil dubitans ab illo maritum edocendum, à quo cognatam Elizabeth edocetam esse iam experta fuerat*. Audi Barradium, *Cur Virgo Iosephum celestis conceptus certiorum non fecit? Respondeo, quia se honoremque suum Deo magna cura futurum sciebat. Maldonatus, Mirum etiam videri potest, cur sanctissima Virgo, quid sibi Angelus de Christo concipiendo nuntiasset, sponso suo non dixerit, ut se infamia periculo, & illum sinistra suspitione liberaret. Verosimiliter etiam ad hoc idem Chryostomus respondit Iosephum maritum de sponsa castitate sollicitum, virgini quamuis sanctæ pro se loquenti non fuisse crediturum. Et vero quis maritus, nisi à Deo monitus, credidisset?*

LXIX. Quanquam ego sane malim tacere, atque ignorantem confiteri: Vel potius acquiescere diuinæ providentiæ, quæ omnia singulaque momenta metitur per omnes circumstantias: Itaque placet hoc Maldonati in hac ipsa re, *Diuina est providentia, quæ egrotare unum permittit hominem, ut multis ex eius morbo medicinam faciat. Ea fuit qua Petrum, & Thomam permittit circa fidem cadere, ne nos caueremus. Ea expectauit donec Ioseph de Maria virginitate dubitaret, ne ipsi dubitarem*.

LXX. Duodecima ratio. Adeo sollicitus fuit de Maria pudore & pudicitia Dominus, ut Ioseph ab Angelo non fuerit reprehensus: quemadmodum Thomas Apostolus dubius de resurrectione reprehenditur, cui dictum est à Domino, *Noli esse incredulus, sed fidelis*. Et ut Abraham de risu in Sara reprehensus, & Apostoli de tarditate fidei, in resurrectione Domini increpati, *Quia ii, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt*. Iosepho enim Angelus non dixit, *Noli esse incredulus*.

LXXI. Non capio vim argumenti. Nam si quid bene iudico, videbatur increpatio potius fuisse necessaria testandæ huic sollicitudini. Sed enim res est facilis Non dixit Angelus, *Noli esse incredulus*. Ergo Angelus non reprehendit Iosephum. Vnde hæc consequentia est? Quasi nemo possit alio villo modo reprehendi. Imo dico reprehensum iis verbis, *Ne timeto accipere uxorem tuam*. Nam eo significatum fuit, haud bonum, iustumve fuisse consilium dimittendi. Illud autem, *Noli esse incredulus*: non omnibus competit, qui non credunt: sed iis qui admissit non assentiunt. Sic Thomas qui audiuerat Dominum apparuisse, fuit incredulus: sic Apostoli. Sed & sic Sara. Atqui Iosepho nemo id arcani manifestum fecerat.

LXXII. Postrema ratio. Prima sententia facit iniuriam Virgini, quod tali ab sponso adultera existimetur. Cedit etiam in dedecus Iosephi viri iusti, & prudentis. Et in ignominiam Christi: cuius gloria est habere matrem gloriosam, & patrem puratiuū piū, prudentē, gloriosum. Secunda v. sententia, nō peruenit ad meditando in sponso tam profundam humilitatem. Quare eū hæc opinio ceteris prestare videatur, pculdubio anteferenda est.

LXXIII. Respondeo, primo nullam contumeliam fieri sponso: cum eius infirmitates sunt t. statæ. Neque enim Petri abnegatio tam serio narrata ab Euangelista, cedit in eius ignominiam: sed in gloriā gratiæ in eum collatæ. Profecto n. sancti non sunt in Deos *in uagantes* transformandi. Falsum est quoque

quoque quicquam esse contumeliam in Christum. Neque enim verum eius gloriam a matre aut patre putatio pendere. Alioquin multo magis sequeretur vtrumque nunquam fuisse peccatorem: quod est absurdum. De Mariæ respondeo, sine dubio factam esse iniuriam sanctissimæ Virgini: sed non propterea falsam esse sententiam. Porro autem vnius hominuli per imprudentiam suspicantis opinionem nihil derogare vero Mariæ honori, iniuriam ei factam non negauerim. Sed nego ab iniuriis externis pendere verum honorem: qui piis solidus est apud Deum: qui autem apud homines tantum obiter. De Christo ipso Apostoli & pii, & non prorsus prudentia vacui, non nihil sunt finistri suspicati, Lucæ 24. Sperabamus illum esse qui redempturus esset Israel: quasi dicerent, nunc dubitamus. Et tamen hæc nulla fuit Christi ignominia. Cur ergo Virgini? Sed Jeluitæ cum telis deficientur pugnant peniculo aut stramine.

CAP. VI.

De Coniitiis in Simeonem, Annam, Centurionem, Martham, Magdalenam, denique Beatam Virginem.

I. Detinuit nos plusquam Josephi historia. Persequamur reliquos. Simeonem queritur Feuardentius dici plebeium, & obscuræ famæ: nullo nec diuitiarum, nec dignitatis, nec officii nomine clarum: in oculis hominum delirare, & mentis inopem visum: nullo denique honore publico excelluisse. Contra enim prophetam fuisse, imo Sacerdotem.

II. Sed hic impetus non est diuersus ab aliis. Calvinus certe de huius piissimi viri conditione nihil in alterutram partem definiuit, Quæ sit eius conditio, inquit, non legimus: & fieri potest, ut fuerit plebeius quispian homo. & obscuræ famæ. Magnum vero conuictum, & dignum, cucullione irato. Sed qui magis probrosa fuerit Simeoni conditio plebeia, & obscura, quam Apostolis, videre ego quidem non possum. Certe nullo eum loco Scriptura discipulit aliorum famosiorem ve quocunque ex vltima plebe: quæ tamen aliis non tolet suos titulos detrudere. Certe Sacerdotem fuisse Janfenius & Maldonatus pronuntiant ant nullo argumento esse à nonnullis asserunt. At Judæi tradunt fuisse discipulum Hillelis, & quidem nobilem fuisse etiam de genere Aaronico. Intellego: sed non idem Scriptura tradit: itaque tam facile reicitur, quam admititur. Non semper mentitur Judæi: admitto. Sed ne semper quidem veraces sunt. Itaque non absurde Calvinus rem in medio reliquit.

III. Nec Bucerus magis hætere videtur huic coniecturæ, Puerum in templum oblatum nondum Sacerdotes agnoscent, nondam Pontifices salutant, nondam reges honorant: sed senex qui spian nomine Simeon, cuius Hierosolymitanus, nullo nec diuitiarum, nec dignitatis, nec officii nomine clarum, ad salutandum, & completendum puerum accurrat, qui fortassis in oculis hominum delirare & mentis sua inops visus est. At qualis qualis hominum iudicio habitus sit, certe Scriptura magnis laudibus eum ornat. Quid non pie Bucerus: & iuxta Christum ipsum negantem se reuelatum esse magnis & sapientibus, sed paruulis? Nec tamen est, quod opponat prophetiam. Enimvero, & Calvinus, & Bucerus haud aliter de eo sentent, quam fuisse prophetam: atque ita interpretantur illud, Spiritus Sanctus erat super eum: itaque non debuit sophistice Monachus ineptire, id probans, quod non est dubium. Sed debuit probare Simeonem agnitum à Judæis prophetam: & propterea in honore fuisse: id si non facit, nugæ agit: quanquam non hic tantum.

IV. De Anna leuiculum est, quod Monnus rodit, Dei cultum non proprie reposuisse in ieiunio: imo retulisse potius ad lugendam, quæ tunc erat Ecclesiæ, calamitatem. Nam hoc quicquid est: non vllum probrum est, quod laudatur nomen Annæ, sed est controuersia suo loco tractanda, denaturata, vlti, ac sine ieiunio. Quid autem peccat Calvinus, si qui verus est ieiunium vsus, cum Annæ sanctæ formæ tribuit? Nimirum ægre ferunt Monachi, non omnes detineri in crassa superstitione. Non igitur Annæ nomini consulunt, sed sua duxerunt, vt mollissime dicam, palpum querunt.

V. Centurionem ægre fert, spoliari omni vera fide, & reuerentia erga Dominum. Sed nos miramur contra tantum impudentiæ fuisse sub cucullo. Nam qui locum leget in Commentariis super cap. 8. Matthæi, videbit à Caluino hunc Centurionem à pietate serio laudari; & proponi imitandum. Quid ergo? Quæstionem mouet, qui factum fuerit vt de Christo tam magnificenter: hoc est, cognitum-ne Christum habuerit, an minus: cognitum, inquam, tanquam vere Dei Filium. Hanc quæstionem tractat in vtramque partem. Et primo affirmatiue, Nisi Christum agnouisset Dei Filium supersticio fuisse Dei gloriam ad hominem transferre: scilicet illud, Dic verba: & sanabitur. Non fuisse autem superstitionem, postea docet: quia Christus errori non imputet eius verba, sed ex fide profecta esse testetur. Deinde negatiue, At qui vix credibile est de Christi diuinitate, quæ adhuc sepe omnibus ignota erat, rite fuisse edoctum. Hæc cum in vtramque partem dicta sunt: tum, Probabilis est, inquit, pium hunc virum, cum de raris ac plane diuinis Christi operibus certior factus esset, simpliciter Dei potentiam in ipso apprehendisse. Aliquid etiam haud dubie de promisso Redemptore audierat. Licet ergo nondum distincte intelligat Christum esse Deum manifestatum in carne, sic tamen persuasus est in eo manifestari Dei virtutem, illique impostum hoc fuisse, vt Dei præsentiam miraculis demonstraret. Et qui sic de Centurione loquitur, spoliat eum vera fide, & reuerentia erga Dominum? Imo vident sentati, distincti cognitionis gradus, quam quousquisque est, qui vno momento perfectam habuerit? Imo quis credat eum virum, qui non esset inter Christi discipulos, tam bene edoctum fuisse fidem Christianam, quam ipsos Apostolos? Itaque ridiculus Sophista est: non iniuriolus Calvinus.

VI. In Martha paulo plus habet coloris: reuera enim notat Calvinus, quod in satagendo modum excederet: quod seipsam distrahens, & superfluis laboribus occupans, inuitem sibi recideret Christi aduentum: quod in turbalenti operibus sibi placens, pluri discendi studium in sorore contemneret: quod vitiosa esset eius hospitalitas, quia omitteret, quod erat præcipuum: sed hæc si Calvinus obleret as iniuriolus fuit, nemo excuset Euangelistam narratam: imo ne Christi iam quidem primum omnium re-

prehendentem. Appendamus singula. Excessit modum in satagendo: Nimirum *ἡ Μαρθα ἡ ἀδελφὴ τοῦ κυρίου, ἀστράβηται ἰσχυρὰ ἐν τῷ οἴκῳ, ἀστράβηται ἰσχυρὰ ἐν τῷ οἴκῳ, ἀστράβηται ἰσχυρὰ ἐν τῷ οἴκῳ*. Id Christus sic expressit, *τοῦ οἴκου σου ἡ Μαρθα, τὸ πλεονεκτεῖς ἐν τῷ οἴκῳ σου*. Non erat illud modum excedere? Scilicet ita Christus esset loquutus de honesta modestaque sui excipiendi cura? At non ita alias: qui etiam reprehendit, quod sibi non essent loti pedes. Sed hoc ipso turbulento affectu, discedebat à Christi sermonibus: & idcirco inuitem sibi reddidisse Christi illum aduentum Caluinus dixit. Qui enim magistri verba docentis non attendit, qui potest dici non efficere sibi inuitem magistri operam? Itaque Christus admonuit, vnum illud esse necessarium: insinuans debere huic potius vacare.

VII. De contemptu sororis, quid necesse est dicere? Ipsa enim cõqueritur apud Dominum, *Domine, non est tibi cura, quod soror mea reliquit me vt sola ministrarem: Dic ergo vt mihi vicissim optuletur*. Atque hæc ipsa docent quartum, vitiosam fuisse hospitalitatem, id est, non ipsam quidem perse dammandam, sed quibusdam vitiis quasi deturpata, nimirum & nimia illa affectatione, & negligentia potioris officii: & sororis contemptu. Itaque nihil Caluinus non recte.

VIII. At idem eandem alibi notat conatam esse impedire, quominus Dominus Lazarum à mortuis suscitaret. At hæc calumnia est, iubeat Christus amoueri lapidem comparans se ad Lazarum suscitandum. Illa dissuadebat, quod quatruiduanum cadauer sceteret. Hic Caluinus, *Non stetit per Martham, quin frater perpetuo iaceret in sepulcro: quia spem vite eius sibi præcidens, viam simul ad eum suscitandum obstruere Christo nititur, & tamen nihil minus habebat in animo*. Nō ergo accusat Calvinus, tanquam conantem impedire Christum: quomodo enim conantem, quæ nihil minus haberet in animo? Sed solenne est calumniatoribus, particulam orationis auellere à textu, vt obnoxiam reddant canino denti.

IX. At Martham amabat Christus. Fateor: quid tum autem? Ergo non esset passus eam coram se tot pudendis vitiis circumueniri. Quasi non amarit Petrus: aut non sit passus eum circumueniri pudendo abnegationis vitio. Quamquam pudenda vitia cur nominantur? Si tanquam perpetuo epitheto, quomodo omne vitium etiam leuissimum pudendum est, potest fieri: sed qui hoc sensu absurdum putet eos quos Christus amat, incidere in vlla pudenda vitia, quam male conscius est humanæ infirmitatis? Sin autem per indignationem dictum, quid habet, quo euincat magis hos errores pudendos, quam infinitos alios?

X. Joannis 12. dicitur Martha, ministrasse: quod ei non vituperio, sed gloria deputatur. Ita esto sane. Sed eodem loco non dicitur distracta fuisse, aut turbata circa multa. Neque hoc loco Christus reprehendit eius ministerium: ac ne Caluinus quidem: sed distractionem, turbationemque: itaque loci non sunt similes. At matrona sedula laudatur à Salomone: & à Paulo iubetur habere curam domus. Ita sane, inquam: nec vero ob sedulitatem, aut curam domus Martha reprehenditur: sed ob intempertiam sedulitatem, nimiamque curam: *Μεγροῦ γὰρ τότε ἡ φιλοζενία πικρὰ, καὶ χροῦ δὲ καὶ ἀπεισθεῖς ἡμῶν, καὶ ἀπαράγοι τῶν ἀγαθοῦτων*. Hactenus laudanda hospitalitas: quatenus non abducit nos, aut auertit à rebus magis necessariis. At tum erat quiddam huiusmodi: nempe auditio verborum Christi, à qua Martham abducebat hæc sedulitas.

XI. Joannis 20. Maria Magdalena describitur stetit ad monumentum plorans: id Caluinus cum dixit, verisimile itidem factum ab aliis annotat, *Iam quod discipulis in urbem redeuntibus, manent ad sepulcrum mulieres, non est quod magno, ere præ illis laudentur: consolationem enim & gaudium illi secum referunt, hæc vero in stetu inani & superuacuo se occupant: denique sola eas supersticio cum affectu carnali ad sepulcrum detinet*. Momum male habet, & illud de inani superuacuoque fletu: Et hoc de superstitione, & affectu carnali (inquit) & Euangelium & Chryostomus ostendunt. Magdalenam à Deo lacrymis impetrasse, quicquid postulauerit: Imo vtrumque falsum. Euangelium certe tacet. Chryostomus, quod imperatit Martha, assignat non lacrymis, sed studio. *ἡ Μαρθα τῆς πένθους ἀποδοῦναι τοῖς ἑλλοῦσι*; Multi huius studii mercedem reportauit. Cuius autem studii? quo ad leniendum dolorem, & inclinauerit se, & voluerit locum videre.

XII. Porro Caluinus inuitiles lacrymas dicebat, quæ nulli tum temporis vsui essent, ad eum redipiscendum, quem amissum putabant. De superstitione autem & affectu carnali, quid habet quod dicat? Nimirum illa charitas & dilectio, qua Filium Dei persequebantur, triste desiderium ob ademptum, constans fiducia eius breui videndi rediuiui, iuxta promissionem, quarum expectatio eas detinebat iuxta sepulcrum, non merentur vocari supersticio & affectus carnalis. Imo increpet te Deus Sathanas, qui tam audacter conculcato omni metu, & pudore, omnia susque deque habes.

XIII. De dilectione, de tristitia, Caluinus non cogitat, sed de affectu illo, quo detinebantur in sepulcro vnde discipuli læti discesserant. De spe autem certa resurrectionis, impostura est. Contra Caluinus hoc etiam in eis reprehendit, quod tam probe & exacte doctæ, tam male profecerant; nimirum vt nondum nossent Christum à mortuis resurgendum. Chryostomus, *ἡ Μαρθα ἡ ἀδελφὴ τοῦ κυρίου, ἡ τὴν ἀδελφὴν ἀναστῆναι ἐδίωκεν οὐκ ἔδει λόγος, Natura erat infirma: & de resurrectione nondum norat*. Et rursus, *οὐκ ἔδει ἡ Μαρθα τὴν ἑλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἡ δὲ Μαρθα, ὡς δὲ τῶν οὐρανῶν ἀποδοῦναι τὴν ἀνάστασιν*. Non erat sublime huius mulieris ingenium, vt ex sudariis resurrectionem coniectaret. En Monachi ingenium! Quod si non expectabat resurrecturum: ergo frustra hærebat sepulcro, nec nisi affectu carnali: quod Caluinus voluit, Monachus carpit in merito.

XIV. Superest Maria mater Domini, in quam reos facit quam maxime Lutheranos: qua de re ipsi viderint. Quæ ad nos pertinet, nostrisque, ea mei sunt institui. Hic vero longa disputatio de Controuersia, vtrum peccato siue originali, siue actuali fuerit obnoxia, sed pertinet ad totum proximum, vbi Deo dante tractabitur.

XV. Prima calumnia nobis excutietur, de conditione Virginitatis: magno enim crimini imputat Monachus, verba Caluini, *Non tam fuit in gloria, quam omnium ludibrio exposita: Pannosam & pauperulam respexit Dominus*. Et contra disputat Abrahami, Davidique semen fuisse illustrius, nobilissimumque: vnde manifeste colligi, virginem non fuisse conditione vilem, natalibus obscuram, gente plebeiam. Quasi vel per somnium in mentem venerit Caluino, hæc Mariæ nobilitatem negare. Contra in cap-

put. Luca, Virgo hac desponsa erat viro nulla re nobili iuxta mundi aestimatio- nem, sed animi virtutibus Deo commendabili: arte fabro, cui nomen erat Ioseph, genus ducenti à stirpe David, è qua genus traxerat sponsa.

XVI. Hæc Caluinus de virginis nobilitate vera. Quibus quid habent oppositum pannosæ pauperulæque tituli? Certe Chrysostomus in Mat- thæum homilia 8. ἡ γὰρ ἡ παρθένος ἰπὶς ἡσθεύει, Neque virgo ipsa erat nobi- lis. Et post, ἡ δὲ ἡ αἰδοῦσα μίτρα ἐκείνη ἡ φάτις ἡ καλὴ, ἡ μνηστὴρ πτωχῶν. Nihil ibi de sensibilibus istis grande conspicitur, sed angustum tugurium, ac vile præsepium, ἡ ἰνοπὴ (mendica) mater. Homilia 24. in priorem ad Corin- thios. Christus ἡ φάτις ἡ ἰπὶς ἡσθεύει, ἡ μνηστὴρ ἡ λαβὴν ἐν πλάτῃ, Natus positus est in præsepī: ἡ matrem accepit tenuem: siue tenuis conditionis. Theodo- retus Therapeuticon 8. πτωχῶν ἡσθεύει ἡν appellauit. Et ἡσθεύει, inquit Ety- mologus ἡσθεύει τὸ ἐκ τῆς ἰδίας χεῖρας τρέφεται, quod propriis manibus vi- dum quarat. Origenes in Leuiticum homilia 8. Christus Iesus cum diues es- set, factus est pauper: ideo ergo ἡ matrem, de qua nasceretur, elegit pauperem.

XVI. Pannosum Caluinus, quod sciam, non dixit, sed dixit Bucerus, à quo Marloratus excerptit, exponens illud apud Matthæum, Respexit ad humilitatem ancilla sua, virginem inducit loquentem hoc modo, Dixi qui- dam genus è progenie Davidis regis clarissimi: sed tanto miserior ἡ calamitosior sum, quanto maiores mei celebriores fuerunt. Potuisset ipsi aliarum copia esse, qua æ nobilitate ἡ opibus longe vincebant: verum nullam ex iis voluit, me pan- nosam ἡ pauperulam respexit. Non sim sanus, si pluribus coner hanc calu- muiam purgare: quæ sese vt forex suo satis prodit indicio: maxime cum ipse Sycophanta se ipsum iugulans subiiciat ex Patribus, non esse nouum aut inulitatum eos, qui opibus & honoribus claruerunt, ad inopiam & ab- iectam conditionem deprimi: nec mirum videri cuiquam debere, si poste- ritas edita genere & sanguine regali, tandem ad paucos, & iudicio mundi despectos redigatur. Non esse autem id vitio vertendum Mariæ virgini, disputet sane Feuarentius contra Cellsum. At contra Caluinum, quo iure? An quia vt latronum violentia in syluis, sic in claustris Monachorum regnat impudentia?

XVII. Secundum Sycophantiæ caput, ex i. Lucæ. Videtur (inquit Caluinus) non minus maligne restringere potentiam Dei, quam prius Zacha- rias. Nimirum, cum Angelo promittenti responderet, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? vbi videtur opponere promissioni, rationem suam. Hac posita quæstione, geminam subiicit responsum. Prima est, Nec vero magnopere laborandum est. vt eam purgemus ab omni vitio: cui hoc momentum inest, posse verum esse Mariam tunc temporis non tam con- siderasse omnipotentiam Dei, quam oportuit. Quod si ponitur, ponen- dum est peccasse. Et posse hanc sententiam verisimiliter defendi: Altera se- quitur, quæ id quicquid est peccati, extenuatur: Quæquam sciendum est, non ita dubitare vel sciscitari, vt sensibus suis De potentiam, vel subiicere, vel æquare velit, tantum subita admiratione percussa ad mouendam hanc quæstio- nem rapitur. Hanc strenue dissimulat Sycophanta: nimirum totus calu- mnia intentus.

XIX. Etsi autem commodior videtur Bezæ interpretatio, quæ Virgi- nem dicit intellexisse iam olim ex prophetis, Messiam nasciturum ex virgi- ne, ideoque quæsiuisset modum tanti mysterii: vt sensus sit, quando quid- em certum est, Messiam, quem tu dicis ex me nasciturum, non concipien- dum ex coniunctione viri & mulieris, quomodo id perageretur: Etsi in quâ, verisimilior est hæc interpretatio: tamen in Caluino nihil est quod merito damnet pietas, quæ humanam imbecillitatē etiam in sanctis secernere no- uit à gratia Dei: & in omnibus vere agnoscit, quod in sancto Paulus, Quod no- lo malum, facio: non facio bonum quod volo. Secunda autem responsio, pro- bat, quam fuerit procliuē tanti viri ingenium, ad concipiendas laudes Vir- ginis, eamque purgandam à peccato, quantum fieri poterat: contra quam persuasum voluit Sycophantæ.

XX. Cotonus Institutionis lib. 1. c. 8. instat contra. Primo ex Elizabe- thæ testimonio, Beata qua credidit: nam perficientur ea que dicta sunt ei à Do- mino: Secundo ab autoritate Veterum. Cyrillum Catecheticum agnoscere ea verba Mariæ ab admiratione prodisse, præ magnitudine ac nouitate rei. Ambrosium in i. Lucæ negare, Virginem vilo modo dubitasse de effectu: sed de qualitate quæsiisse, & circumstantiis: quia legisset Elia 7. virginem parituram: sed non quomodo. Augustinum quæstione 19. in Numeros: Modum quæsiisse, non de virtute dubitasse. Et in homiliis 50. homilia 44. inquirendo dixisse, non desperando. Theophylactum, non quasi diti- dentem, sed vt prudentem & intelligentem: vt disceret modum. Denique Bezam, admittere eorum sententiam, qui Virginis verba admirationi tri- buunt: vel simplici inquisitioni. Tertio etiam nouitas magnitudoq; my- sterii, in hæstationem impuisset Virginem, non esse tamen peccati taxan- dam. Ab exemplo. Quia teste Gregorio Nysseno, & Chrysostomo, Eliza- betha & Zacharias, incredulitate peccarunt, quod habent exempla Sa- ræ, & Rachelis, & Annæ vtriusque. Virginem vero nullum.

XXI. Respondeo, Testatur Elizabetha Mariam credidisse. Nec negat Caluinus. Imo adeo Elizabethæ verba, Felix Maria, qua Dei promissionem amplexa, sibi totique mundo salutem concepit, ac peperit. Quid ergo? Videli- cet, non sequitur: Credidit: ergo nõ est visa maligne restringere potentiam

Dei. Nam primo, etiam fides sæpe in credentibus habet admixtum nescio quid dubitationis: vnde Matei 9. Credo, Domine, succurre incredulitati meæ. Et Lucæ 17. Adauge nobis fidem. Secundo: si cred te intelligas non aliter, quam remota omni dubitatione: ex ipsa narratione apparet, tum denique Mariam plene acquiescisse, cum Angelus eius dubitationi opposuit omni- potentiam. Luca 1. Dixit Maria ad Angelum. Quomodo erit istud, quando- quidem virum non sum cognitura? Respondit Angelus primo futurum vt ab Spiritu obumbraretur: secundo etiam Elizabetham concepisse: tertio, nihil esse impossibile apud Deum. His auditis, illa acquiescens, Ecce, in- quit, ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum. Nihil ergo absur- dum, si dicat Caluinus primo dubitasse Mariam: deinde credidisse.

XXII. Quid autem Cyrillus dicit, quod non Caluinus? ἰδὺν ματρὸς ἡ ἀπὸ τῆς ἡσθητικῆς, inquit ille. At iste, Subita admiratione percussa, ad mouen- dam hanc quæstionem rapitur. Negant dubitasse. Ambrosius de effectu, Au- gustinus de virtute: tantum quæsiisse de qualitate effectus. Et possunt ista ferri: ideoque à Bezæ probantur. Sed necessitatis nihil habent. Nam ipsa phrasis, etsi possit commoda interpretatione molliri, tamen solet in vsu esse, cum dubitamus, num quid possit fieri. Deuter. 7. Quomodo potero delere eas? Et 18. Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est loquutus? Prioris Samuelis 16. Quomodo vadam? Ex 29. Quomodo aliter poterit placare Dominum suum? Prioris Chronicorum 13. Quomodo possum ad me introducere Arcam Dei? Matthæi 2. Quomodo stabit regnum eius? Quomo- do potest aliquis ingredi domum validi? Sexcenta sunt huiusmodi, si colligam. Quid autem Caluinus peccauit, si communem tritumque sensum reti- nuit? Quæquam non retinuit. Non enim ipse exponit in eum sensum: vt neget reddisse posse fieri. Sed tantum, non valde pugandum ea de re: sibi autem potius videri interrogationem natam ex admiratione.

XXIII. At non erat propterea peccati accufanda. Quis accusat au- tem? Nam, etsi neget Caluinus valde laborandum in excusanda, ab omni prorsus vitio, tamen eo potius inclinatur, vt admirationi id, quicquid est, tri- buat: quod Coronus improbare non potuit. Tum vero, etsi Virginei par- tus nullum haberet exemplum, habebat tamen omnipotentia, & dogma, & exempla plurima: quæ tum recoleret.

XXIV. Tertium caput ex Matthæi 2. Quum Christo, intento sacre Concioni, nuntiantur, Mater & fratres ad fores stare, quæ rentes eum al- loqui, ille respondit, Quæ est mater mea? Et qui sunt fratres mei? Hic Cal- uinus notari docet importunitatem, quæ præposita cursum doctrinæ ab- rumpere tentabat. Exclamat Monachus, mortalia peccata, & sanctissimæ Virginis infamationem: & studium deterrendi pios ab honorandis doti- bus, quas in illam Deus effuderat: & quædam præterea quæ splendida bil- lis iugessit.

XXV. Quid ergo, inquam, meritis Chrysostomus, quid Theophy- lactus, qui longe acerbius & Virginem exagitant, & fratres? Quorum sen- tentia negat le Caluinus accedere, Quod Ambrosius & Chrysostomus Ma- riam ambitionis insimulant, nihil habet coloris: quid enim hac diuinatione opus est, cum vbiq; summa eius pietas, ἡ modestia, Spiritus testimonio com- mendatur? Et de Ambrosio quidem agnosco σφάλμα μνημονικόν: cura apud eum nihil tale legerim. Sed Chrysostomi certe hæc sunt. Ὁσπερ ἡ χεῖρ ἡ ἀποστολικῆς ἐπιτομῆς, ἡ ἀπὸ τῆς ἡσθητικῆς ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς, ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς, ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς. Quod aggrediebatur (nimirum ipsa mater Christi) ambitionis erat superflua. Voluit enim ostentare plebi, in sua se potestate, autoritateque ha- bere filium, nihil dum de eo magni cogitans: propterea enim intempestiue acce- dit. Et statim subiicit, Ὁσπερ ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς. Considera igitur tum illius, tum illorum impudentiam. Et paulo post, ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἡ ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς. Ostentantes ambitionem superfluam: quod magna cum autoritate ei impera- rent. Hæc Chrysostomus: & alia in eam sententiam non pauca: quorum ne Theophylactum quidem puduit. Caluinus autem auersatus est.

XXVI. Eninvero constat displicuisse Christo aliquid: non tantum quia non obtemperauit: sed etiam quia ea verba protulit, quæ non pos- sunt non esse ἡ ἀποστολικῆς. Atque adeo Monachus non potest diffidit, qui Mariam prorsus non à culpa tantum, sed etiam à cæteru eximit: fratres enim fuisse cognatos Christi ex Iosepho: hos non credidisse in Christum: & pra- uo æstu ambitionis & auaritiæ correptos, popularem auram aucupatos esse: de his intelligenda esse Euangelii verba. Quæ primum confessio est peccati in hac interpellatione admissi. Itaque sola quæstio superest ad quem ea pertineat interpellatio: nam eum peccati alicuius futurū reum in confesso est. Et Feuarentius quidem magna confidentia, solos cogna- tos ex Iosepho peregrit reos: quasi prætor, cognita causa, pensiculatitque omnibus. Verum quanta monachi huius autoritas est, vt affirmanti sim- pliciter credamus? Imo Euangelista contra disertissime, Cum adhuc loque- retur turba, ecce mater, & fratres eius stabant foris, quærentes eius colloquium.

Itaque Chrysostomus diserte ipsam Virginem eadem accusatione complectitur. Et ante eum Tertullianus de Carne Christi.